Мустақиллик, Тинчлик, Ҳамкорлик

Халқ сўзи

1991 йил 1 январдан чиқа бошлаган.

Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгаши ва Ўзбекистон Республикаси Вазирлар маҳкамасининг газетаси

13 ФЕВРАЛЬ, ШАНБА № 31 (536). 1993 йил.

Сотувда эркин нархда.

ЯНГИ УЙ ҚУРМАЙ ТУРИБ, ЭСКИСИНИ БУЗМАНГ

Ўзбекистон Президенти шу қоидага риоя қилмоқда. Қуйида Ислом Каримовнинг «Комсомольская правда» саволларига жавоблари билан танишасиз

— Ўзбекистон тўғрисида гап борганда кўпинча уни яқин ва олис хориждаги воқеаларга катта таъсир қилаётган давлат дейишади...

— Кечирасиз, «яқин ва олис хориж» деган тушунчани мен қабул қила олмайман. Уни собиқ Иттифоқни қўмсаб қийналаётганлар ўйлаб чиқарган бўлса керак. **«Яқин» дегани нима-ю, «олис», дегани нима?** Ҳар бир давлатни—у ҳоҳ Россия, ҳоҳ Украина, ҳоҳ Белорусь бўлсин мустақил деб ҳисоблар эканмиз, уларни худди шундай деб англамоқ керак.

Тўғри, чегараларимиз очиқ, ҳамма нарса қўшниларнинг ўзаро муносабатларига боғлиқ. Чегараларга йўл-йўл чизиқ тортилган шлагбаум ўрнатишни ҳаёлимизга ҳам келтирмаймиз. Лекин бундай шлагбаумларнинг йўқлиги «яқин хориж» тўғрисида гапириш учун асос бўлолмайди. Бу — Иттифоқ бор эди, унда республикалар бор эди, эндиликда улар давлатга айланди, деб эски андазада содда ёндашув[illegible]

— Яъни сиз учун Украина яқин хориж, Афғонистон эса олис хориж эмасми?

— Йўқ. Буларнинг ҳаммаси — Ўзбекистон чегарасидан ташқарида, бироқ улар дўст мамлакатлардир. МДҲ бизнинг иродамиз билан пайдо бўлгани йўқ, уни бошқалар тузишган. Ўрта Осиёдаги давлатларнинг унга қўшилишдан бошқа иложи қолмади. Ўшанда, башарти биз бу ерда ўзимизнинг яна бир МДҲмизни бошқа бирор тусда тузсак, нима бўларди, буни тасаввур қила оласизми! Шунга қарамай мен ҳамиша Ҳамдўстлик тарафдори бўлиб келдим. Ҳамдўстликни мен хўжалик алоқаларини сақлаб қолиш шаклигина деб эмас, мулоқот, алоқаларни сақлаб қолишнинг маърифий шакли, деб биламан. Иқтисодий алоқалардан муҳимроқ алоқалар ҳам бор. Бу маънавий алоқалардир. — Бунда жуда катта маъно бор.

— Лекин Минскдаги сўнгги учрашувда сиз МДҲ низомини баъзи писандалар билан имзоладингиз, уларнинг моҳияти нимада?

— Ҳеч қандай писанда бўлмаган. Мен шунчаки, айрим мамлакатлар (уларни буюк давлатлар деб атаймиз) эндигина шаклланиб келаётган давлатларга маърифий йўл билан бўлса ҳам тазйиқ ўтказиш воситаларидан воз кечишни сира хоҳламаётганликларини яна бир бор таъкидламоқчи бўлдим. Ҳеч ким юзлаб ёки ўнлаб йил муқаддам бўлганидек, отлиқларни тўплаб ҳужум қилишга шайланмоқчи эмас. Аммо мен таъсир ўтказишнинг ҳозирги усуллари қилич кўтариб, от чоптириб юрилган даврдагидан тажовузкорроқ ва таъсирлироқ бўлиши мумкин десам, фикримга қўшилсангиз керак.

— Сиз иқтисодиётни кўзда тутаяпсизми?

— Айниқса иқтисодиётни, шу билан бирга сиёсий вазиятни ҳам. Ҳамдўстликнинг бирорта ҳужжатида ҳам ички турмушимизга таъсир ўтказишнинг шакли сифатида тазйиқдан фойдаланишга имконият, тирқиш қолдирмаслик керак.

— Ислом Абдуғаниевич, Ўзбекистонга нисбатан сиз «ўз йўлимиз» деган сўзни тез-тез такрорлайсиз. «Ўзбекистоннинг ўз истиқлол ва тараққиёт йўли» китобини нашр этдингиз. Унинг мазмунини такрорламасдан асосий қоидалари ҳақида қисқа гапириб бера оласизми?

— Аввало: иқтисодиётнинг сиёсатдан устуворлиги ва бунда иқтисодиёт мафкурадан холи бўлиши лозим. Иккинчиси: ҳатто энг доно ва истеъдодли академиклар ва амалиётчилардан иборат бирор гуруҳ эмас, балки давлат бош ислоҳотчи бўлади, деб ҳисоблайман. Бир жамият кетиб, унинг ўрнида бошқа жамият қуриладиган ўтиш даврида айни давлатнинг ўзи бошқарув воситаларини асло қўлдан чиқармаслиги лозим.

Янги уй қурмай туриб, эскисини бузма дейишади бизда. Ҳар қандай ҳолда ҳам биз ўзимизни боқиб, тўйдириб келган нарсаларни вайрон қилишга берилиб кетишга ҳаққимиз йўқ. Биз бирданига эски қонунларни тан олмай қўйдик, янгилари эса ҳали йўқ. Пайдо бўлганлари ҳам мутлақо амал қилмаяпти. Мана энди мен ўз дастуримнинг учинчи бандига яқинлашдим. — Бу банд қонун, аниқроғи қонунга итоаткорликдир. Қонун ҳамма нарсадан устун туриши керак. Бизни узоқ вақт давомида қонунлар бору, лекин уларга риоя қилиш шарт эмас, деган руҳда тарбиялаб келишди. Бизда қонунни ҳурмат қилишдек оддий туйғунинг ўзи йўқ. **Шундай экан, биз янги жамиятга қандай қилиб ўтмоқчимиз? Зўравонлик, жиноятчилик пўртанасини қандай қилиб бостиришга умид қиламиз? Инсоннинг ҳуқуқларини ва унинг қадр-қимматини қандай ҳимоя қиламиз?** Хусусий мулкни қонун ҳимоя қилмаса, фермерларнинг уйларига ўт қўйиш бошланади. Демократик давлат доимий миллатлараро ва ижтимоий можаролар майдонига айланиб кетади. Хуллас, мен учун энг муҳими — қонунийликни ҳурмат қилишдир.

Тўртинчиси: кучли ижтимоий сиёсат. Ўзбекистонда бир киши ўзининг иш ҳақи билан олти-етти кишилик оиласини боқади. Россияда бундай эмас. Айтмоқчи, ўтган йили Россия аҳолиси 70 минг кишига камайди. Бизда эса 550 минг киши кўпайди. **Шундай экан, айтингчи, Болтиқбўйида, Украинада ва Ўрта Осиёда бир хил ижтимоий сиёсат ўтказса бўладими?**

Менинг назаримда, ҳар бир минтақанинг жамики хусусиятларини, нуфусини, аниқ шароити ва воқеликларини ҳисобга олмай туриб, бозор муносабатларига ўтишнинг бирор модели тўғрисида гапириб бўлмайди.

Башарти биз ўзимизнинг шароитимизда, айтайлик, кўп болали оилаларга, қарияларга, бечораҳолларга мадад бермасак, — ҳамма нарса портлаб кетади, ҳеч қандай бозор ёки ишбилармонлик бўлмайди. Айрим газеталарнинг саҳифаларида одамлар аҳлатхоналарни титаётгани, болалар садақа сўраб жажжи қўлларини чўзаётгани тасвирланган суратларни кўрган пайтимда бундай инқилобнинг кимга кераги бор? — деб сўрагим келади. Шу сабабли мен, Президент сифатида камбағалларнинг манфаатларини ҳимоя қилиш йўлини қатъий ва жуда қаттиққўллик билан ўтказмоқдаман.

Ниҳоят, бешинчи қоида. Бозорга босқичма-босқич ўтиш лозимлигига ишончим комил. Сохта инқилобий сакрашларсиз мақсад сари қадамба-қадам ҳаракат қилиш керак. Мен тараққиётнинг эволюцион йўли тарафдориман.

Мисол учун нарх-навонинг оширилишини баъзи мутахассислар нархга эрк бериш дейишади. Монополия шароитида нархга эрк бериш шунга олиб келдики, ҳаётнинг ўзи тўхтаб қолаёзди. Истеъмолчиларнинг манфаатларини ҳисобга олиб, соғлом рақобат учун шарт-шароит яратмаслик нарх-навони давлат томонидан шунчаки оширишга айланди. Ишлаб чиқариш таназзули давом этмоқда. Менимча, Аркадий Вольский буни аниқ қилиб «домино эффекти» деб атади. Нарх-навонинг ортиши, аввало агар у ҳеч нарса билан чекланмаса ва рақобат бўлмаса ишлаб чиқаришнинг таназзулига олиб боради. Аҳоли даромадлари даражаси камайиб кетади, одамлар ҳеч нарса сотиб ололмайдиган бўлиб қолади ва гаажжубки, ишлаб чиқариш камайган тақдирда ҳам моллар ўтмай қолади. Ана шуни «домино эффекти» дейишади.

Ўзбекистон бозор иқтисодиётига бошқа давлатлардан яккаланган ҳолда ўта олмайди, албатта. Ўзбекистон илгари халқ хўжалиги деб аталган кўзга кўринмайдиган мажмуанинг бир қисмидир. Биз хоҳлаймизми, хоҳламаймизми барча собиқ СССР республикалари — ҳозирги мустақил давлатлар бир-бирига қарамдир. Агар биз ҳар бир давлатнинг ўз мустақил сиёсатига ҳеч қандай тазйиқ ўтказмай, тўғри тушуниб,

(Давоми 2-бетда).

Республика Вазирлар маҳкамасининг мажлиси

12 февраль куни Ўзбекистон Республикаси Вазирлар маҳкамасининг мажлиси бўлди. Унда вилоят ва шаҳар ҳокимлари, вазирликлар ва идоралар, концернлар ва уюшмалар, банклар, корхоналар ва ташкилотлар, ҳуқуқни муҳофаза қилиш органлари, оммавий ахборот воситаларининг раҳбарлари иштирок этди.

Мажлисни Ўзбекистон Республикасининг Бош вазири А. Муталов бошқарди.

Мажлисда «халқ хўжалиги тармоқларининг иш якунлари, Ўзбекистон Республикасининг 1992 йилги бюджети асосий параметрларининг бажарилиши ва 1993 йилда республика иқтисодиётини ривожлантиришнинг чора-тадбирлари тўғрисида»ги масала муҳокама этилди. Ўзбекистон Республикаси Бош вазирининг ўринбосари Б. Ҳамидов шу ҳақда маъруза қилди.

Маъруза юзасидан музокарада халқ хўжалиги тармоқларининг ўтган йилги иш натижаларидан тўғри хулоса чиқариш ва белгиланган вазифаларни жорий йилда амалга ошириш зарурлиги таъкидланди.

Шундан кейин Ўзбекистон Республикаси Бош вазирининг ўринбосари Ў. Султонов ва Ўзбекистон Республикаси ички ишлар вазири З. Алматовнинг «йўл ҳаракати хавфсизлигини таъминлаш бўйича қўшимча чора-тадбирлар ҳақида»ги ахборотлари тингланди.

Ўзбекистон Республикасининг Президенти И. Каримов мажлисда нутқ сўзлади.

Мажлисда Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашининг Раиси Ш. Йўлдошев қатнашди.

(ЎзА).

Она дуоси—олтиндан қиммат

Яқинда матбуотда Тошкент шаҳридаги Шайхонтоҳур туманида истиқомат қилувчи 111 ёшли Норпошша ая Хўжаеванинг Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислом Каримовга мактуби эълон қилинган эди. Ўзбекистон Республикаси Президенти Норпошша ая Хўжаевага жавоб хати йўллади.

Муҳтарам Норпошша ая!

Менинг номимга ғоятда илиқ ва самимий, меҳр тўла сўзлар битилган мактубингиз юрагимни тўлқинлантириб юборди.

Она дуоси — олтиндан қиммат, дейди халқимиз.

Тангри таоло аёл юрагини, оналар қалбини шу қадар сезгир қилиб яратганки, жигарбандларининг, фарзандларининг жамики орзу-умидларини, келажагини нурафшон кўзгу каби аён кўриб турадилар.

Сизнингдек икки аср воқеаларининг шоҳиди, бамисоли жонли тарих бўлган инсоннинг табаррук қўллари бугун мустақил Ўзбекистонимиз учун, унинг истиқболи учун қилаётган саъй-ҳаракатларимизни ҳис этиб, оқ фотиҳа, дуога кўтарилган экан, бунинг учун чуқур миннатдорлигимни билдираман.

Сизга сиҳат-саломатлик, узоқ умр тилайман. Файзли хонадонингизга бахт-саодат, меҳр-муҳаббат, тинчлик-тотувлик ҳамиша ёр бўлсин!

Ўзбекистон Республикасининг Президенти
Ислом КАРИМОВ.

ЯКУН ВА РЕЖАЛАР

11 февраль куни Тошкентда Ўзбекистон Республикаси деҳқончилик саноати комплексини моддий-техникавий таъминлаш ва техник тузатиш давлат-кооператив қўмитасининг (Ўзқишлоқхўжтаъминоттаъмирлаш) йиллик ҳисобот йиғилиши бўлди. Қўмита раиси Р. Ҳусановнинг маърузасида ўтган вақт мобайнида қўмита бўлинмалари томонидан 5,8 миллиард сўмлик маҳсулот чиқарилгани, иш ва хизмат турлари топшириқлари бажарилгани, қишлоқ хўжалиги учун минглаб тракторлар, дон ва хашак йиғиш комбайнлари, двигателлар, пахта териш машиналари таъмирланиб, 32,1 миллион сўмлик турли эҳтиёт қисмлар тайёрлангани таъкидланди. Аҳолига 26,7 миллион сўмлик пуллик хизмат кўрсатилган.

Музокарада сўзлаганлар қўмита корхона ва ташкилотлари фаолиятида йўл қўйилган камчилик ва хатоларга асосий эътиборни қаратдилар, бу йилги режалар тўғрисида фикр-мулоҳазаларини айтдилар.

Йиғилишда Ўзбекистон Республикаси Вазирлар маҳкамаси раисининг биринчи ўринбосари И. Жўрабеков сўзга чиқди.

Ўзбекистон Бош вазири А. Муталов, республика Вазирлар маҳкамаси раисининг биринчи ўринбосари И. Жўрабеков ва йиғилиш қатнашчилари бу ерда ташкил этилган кўргазмани кўздан кечирдилар, соҳа корхоналари халқ истеъмоли молларининг янги намуналари билан танишдилар.

(ЎзА).

МИННАТДОРЧИЛИК ТЕЛЕГРАММАСИ

Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислом Каримов номига Қорақалпоғистон Республикаси Олий Кенгашининг Раиси У. Аширбековдан телеграмма келди. Унда Тошкент шаҳрида Қорақалпоғистон маданияти байрами муваффақиятли ўтказилгани учун самимий миннатдорлик изҳор этилган.

Бу воқеа, дейилади телеграммада, ўзбек ва қорақалпоқ халқлари ўртасидаги қардошлик муносабатларини янада мустаҳкамлашда муҳим аҳамиятга эга бўлган катта сиёсий воқеадир. Тошкентликлар ва бутун Ўзбекистон аҳли Қорақалпоғистоннинг маданият, санъат ва адабиёт соҳасида эришган ютуқлари билан батафсил танишди.

Ўзбекистон мустақил давлатга айлангани, пухта ўйланган миллатлараро сиёсатни ўтказаётгани, барқарор ижтимоий-сиёсий вазиятни таъминлагани натижасида, миллий анъаналарни, тилни тиклаш, халқнинг ижодий имкониятларини янада рўёбга чиқариш йўлидан бораётгани туфайли маданият кунларини мазмунли ва муваффақиятли ўтказиш мумкин бўлди.

Қорақалпоғистон Республикаси Олий Кенгашининг Раиси И. А. Каримовга маданият кунларини ўтказишда шахсан иштирок этгани, катта эътибор бериб мазкур анжуманни ташкил этиш ва ўтказишга қулай шароит яратгани учун миннатдорлик билдириб, барқарорликни сақлаб қолиш, халқлар дўстлигини мустаҳкамлаш, турмуш фаровонлигини ошириш, иқтисодий, ижтимоий ва маънавий салоҳиятни юксалтириш йўлида бундан буён ҳам ҳормай-толмай ишлашга тайёр эканини таъкидлайди.

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ПРЕЗИДЕНТИНИНГ ФАРМОНИ

О. МАТЧОНОВ (ОМОН МАТЖОН)НИ МУКОФОТЛАШ ТЎҒРИСИДА

Ўзбек адабиётини ривожлантиришдаги кўп йиллик самарали меҳнатлари ҳамда республика ҳаётидаги ҳалол ва серқирра ижтимоий фаолияти учун Ўзбекистон Республикаси девонининг масъул ходими, шоир Омонбой Матчонов (Омон Матжон)га «Ўзбекистон халқ шоири» фахрий унвони берилсин.

Ўзбекистон Республикасининг Президенти
И. КАРИМОВ.
Тошкент шаҳри,
1993 йил 12 февраль.

ҚУТЛАЙМИЗ!

Севимли ва истеъдодли шоиримиз Омон Матжон чорак асрдан зиёдроқ вақт мобайнида ўзининг сермазмун ва шукуҳли ижоди билан халқимиз маънавий-руҳий оламини юксалтириш ишига беминнат хизмат қилиб келмоқда. Унинг ўндан зиёд китоблари бугунги кунда ҳар бир ўзбекнинг кўнгил мулкига айланиб қолган.

Ҳурматли шоиримизни «Халқ Сўзи»нинг кўп минг сонли муштарийлари ва ижодий жамоамиз номидан ватанимизнинг юксак мукофоти — «Ўзбекистон халқ шоири» унвони билан самимий муборакбод этамиз ва унга ижодий баркамоллик тилаймиз.

НАРХ-НАВО ВА ОЙЛИК: ЧОРА БОРМИ?

«Правда» рўзномасининг 12 февраль сонида Мустақил Давлатлар Ҳамдўстлигига аъзо мамлакатларда иш ҳақи билан баҳолар ўртасидаги мутаносиблик тўғрисида энг сўнгги маълумотлар қайд этилган. Мамлакатимиз фуқароларининг ўзлари қардош ўлкалардаги аҳвол тўғрисида аниқ бир хулоса чиқариб олиши учун ушбу жадвални тўлиқ келтирамиз.

РОССИЯ ФЕДЕРАЦИЯСИ: ойликнинг энг кам миқдори — 2250 рубль. 19 хил озиқ-овқат туридан иборат кундалик харид ҳаражатлари, яшаш учун зарур бўлган ашёлар жон бошига 5210 рублни ташкил этади.

БЕЛАРУСЬ: республика статистика комитетининг маълумотларига қараганда, энг кам ойлик — 3000 рубль. Истеъмол миқдорининг энг паст даражаси — 4236 рубль.

УКРАИНА: энг кам ойлик — 4600 карбованц, истеъмол даражасининг энг кам миқдори январь ойининг бошларида 22000 карбованцни ташкил этган.

МОЛДОВА: энг кам ойлик — 1700 рубль. Энг кам истеъмол даражасини сақлаб қолиш учун ойига 13000 рубль талаб этилади.

АРМАНИСТОН: энг кам ойлик миқдори — 2000 рубль. Ойлик истеъмол кўрсаткичи январь охирларида 7640 рублда тўхтаган.

ЎЗБЕКИСТОН: энг кам ойлик миқдори — 2500 рубль. Яшаш учун зарур ҳаражатлар 1993 йилнинг бошларида ойига 2058 рублни ташкил этган.

ҚИРҒИЗИСТОН: яшаш учун зарур харажатларнинг ойлик даражаси 1 январда 3590 рублга тенг бўлган. Мутахассисларнинг тахмин қилишича, февраль ойида бу кўрсаткич 8500 рублга чиқади. Республикада энг кам ойлик миқдори 1650 рубль эди. Февраль ойида эса 3200 рублга кўтарилди.

АЙНИ ЧОҒДА...

Россия Иқтисодиёт вазирлигининг иқтисодий омиллар ва истиқболни белгилаш марказидан хабар қилишларига қараганда, йил бошидан бери озиқ-овқат молларининг нархи 33 фоиз ўсди. Сариёғ, тухум, гўшт ва сут маҳсулотларининг баҳоси сўнгги ҳафта давомида энг кўп ортган. Йил бошидан бери гўшт маҳсулотларининг нархи 49 фоиз ўсди, ёғларнинг нархи 45 фоиз ортди, сут маҳсулотлари эса 43 фоиз қимматлашди.

МАҲАЛЛА—ЎЗ УЙИМ

Ўзбекистонда ўз-ўзини бошқаришнинг ажойиб тизими мавжуд: азалий одатларни сақлаган ҳолда маҳаллаларда одамлар ягона оила каби яшайдилар. Ҳамма унинг ривожланишини сидқидилдан истайдиган маҳаллалар республиканинг барча шаҳар ва қишлоқларида бор. Шунинг учун ҳам Республика Президенти И. Каримовнинг фармони билан тузилган «Маҳалла» хайрия жамғармасига маблағлар кундан-кун кўпроқ тушмоқда.

Фёдор КОСТЮШКИН.
(«Правда»нинг 12 февраль сонидан).

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ПРЕЗИДЕНТИНИНГ ФАРМОНИ

Р. Р. РАЖАБОВНИ ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ БОШ ВАЗИРИНИНГ ЎРИНБОСАРИ ВАЗИФАСИДАН ОЗОД ҚИЛИШ ТЎҒРИСИДА

Раҳим Ражабович Ражабов соғлиғи ёмонлашганлиги сабабли бошқа ишга ўтиши муносабати билан Ўзбекистон Республикаси Бош вазирининг ўринбосари вазифасидан озод қилинсин.

Ўзбекистон Республикаси Президенти
И. КАРИМОВ.
Тошкент шаҳри,
1993 йил 12 февраль.

ЯНГИ УЙ ҚУРМАЙ ТУРИБ, ЭСКИСИНИ БУЗМАНГ

(Давоми. Боши 1-бетда).

ҳурмат билан қарайдиган бўлсак, ана шу қарамликни неъматга айлантириш мумкин.

— Яқинда сиз банклар пойтахти — Швейцарияга бориб келдингиз. Ўзбекистон ўз пулини жорий этмоқчи эмасми?

— Пул босиб чиқарадиган станок Россиянинг қўлида, у ерда пулнинг қадрсизланиши қанчалик авж олгани сизга маълум. Шу сабабли, ўртамизда муайян зиддият вужудга келмоқда. Агар биз битта рубль зонасида турган эканмиз, пул босиб чиқарадиган станок ҳам давлатлардан юқори туриши керак. Рубль ҳамма учун ва ҳамманинг манфаатларини хисобга олган ҳолда босилиши лозим. Очиғини айтаман, эртага Россия рублни алмаштиришни хоҳлаб қолсачи, деб хавфсираяпмиз. Унда биз қандай аҳволга тушиб қоламиз?

Россия ўз миллий пулини жорий этмас экан, Ўзбекистон ҳам бундай қилмайди. Биз битта рубль зонасида эканмиз ўз валютамизни жорий этмаймиз...

— Россиянинг иштирокисиз Евроосиё иттифоқини тузиш ғоясига сиз қандай қарайсиз?

— Бу умуман хом хаёл, гапимга ишонаверинг. Евроосиё иттифоқини тузиш, энг аввало, манфаатларнинг муштараклигига асосланиши керак. Турли йўллардан бораётган давлатларни шунчаки тўплаш— бу, агар билсангиз, арзон обрў орттиришни мўлжаллашдан бошқа нарса эмас. Ташаббус ташаббуслигича қолаверади.

— Ўзбекистон собиқ Иттифоқ республикалари орасида биринчи бўлиб Президентликни жорий этди. Сиз Ўрта Осиёда муқобиллик асосида сайланган бирдан-бир Президентсиз. Шунга қарамай, мухолифларингиз сизни тоталитаризмда айблаб, танқид қилишяпти. Мухолифлар: амалда яширин шароитда ишлаяпмиз, деб ҳисобламоқдалар.

— Энди биз суҳбатимизнинг энг аввалида беришингиз лозим бўлган саволга яқинлашдик, шекилли. Бунда мен москвалик журналистлардан муайян тоифасининг қизиқишини назарда тутаман. Аммо мен бу ҳақдаги гап бевосита ва менинг иштирокимда бўлишини хоҳлайман.

«Диктаторлик одатлари» ёки усуллари нима дегани? «Тоталитар тузим» ёки яширин шароитда ишлаш, нима дегани? Ҳамма гапнинг исботи бўлиши керак. Бирон-бир кимса бирор бир давлатда мухолифатни кўрмоқчи бўлса, уни албатта топади.

Биз, жамиятимиз том маънодаги мухолифатга қай даражада тайёр? Мен демократик ва барқарор давлатдаги ижобий мухолифатни тушунаман ва қабул қиламан. Олға томон қилинадиган ҳаракат нуқтаи назаридан ўз дастурига эга, жамиятнинг келажагини англайдиган мухолифларни эътироф қиламан. Бироқ, бозор муносабатлари, демократия сари қийинчилик билан дастлабки қадамлар қўйилаётган шароитда, қалтис асабийлик вазиятида бир гуруҳ кишилар ҳамма нарсани инкор этиб, ўз сиёсатини ҳокимият қилаётган ҳамма ишларга салбий назар билан қараш асосига қураётган экан, уни қандай қилиб жиддий мухолифат деб бўлади, фақат шунинг учунгина улар ўзини қандай қилиб мухолифат, деб ҳисоблайди. Ва энг муҳими — мен сизга ва Ўзбекистондаги асабийлик вазиятини жўрттага кучайтираётган ҳамма кишиларга шундай савол бермоқчиман: бизда шу қадар қисувга олинаётган «ранжиган мухолифат»нинг бирон-бир аниқ ҳаракат дастури ёки программаси борми, шуни айта оласизми?

Яқинда сиз тилга олган «Ўзбекистоннинг ўз истиқлол ва тараққиёт йўли» деган китобча босилиб чиқди. Бу рисоланинг номиёқ унинг мазмунини ифодалаб турибди, бироқ унинг бошқа бир аҳамияти ҳам бор: барча мухолифларимга бу китобча билан танишишни маслаҳат бераман. Президент қандайдир ҳис-ҳаяжонлар, кайфиятлар таъсири остида ғайриихтиёрий иш тутмоқда, деган беҳуда гаплар, Каримовнинг ҳеч қандай дастури йўқ, деган даъволар бўлмаслиги учун шундай қилиш керак. Айтингчи, мухолифлардан биронтаси бу китобчага қарши чиқдими? Нечундир ҳеч ким уни танқид қилишга, баҳслашишга уринмаяпти. Бунинг сабаби шуки, бу танқидчиларда кибр-ҳаводан бошқа ҳеч вақо йўқ. Бироқ, ёзилганларнинг ҳаммаси мутлақ ҳақиқат деб айтмоқчи эмасман...

— Эълон қилинган сиёсат, эҳтимол, ҳаётдан бошқачадир ёки ҳаётга унчалик тўғри келмас?

— У ҳолда савол туғилади, хўш, айнан қайси соҳада шундай? Қайси ишларда қонун бузилган? Такрор айтаман, менинг қоидам — қонунни ҳурмат қилиш, қонунга итоаткорлик. Қаерда ва қайси ўринда қонунларимиз нотўғри ёки демократик халқаро меъёрларга мос келмайди, айта қолсинлар? Бейкер жаноблари Тошкентга келганида: «Келинг, кўзингизни юмиб, «Бирлик» ҳаракатини партия сифатида рўйхатдан ўтказақолинг», деб мени кўндиришга узоқ овора бўлди. Мен унга: «Биздаги қонунга мувофиқ, рўйхатга олиш учун мана шу янги партиянинг камида уч минг аъзоси бўлиши керак», дедим. Аэропортда Бейкерни кузатаётсам, «Бирлик» фаоллари қандайдир қоғозларни узатишмоқда. Келинг, дедим, кўриб чиқайлик: бу ерда бир ярим минг кишининг номи бор. Бейкер яна: «Ҳа, майли, бунга эътибор қилманг», дейди. Мен унга: «Қандай қилиб эътибор бермайман. Мен сизнинг ички ишларингизга аралаша олмайманку. Сиз у ерда давлат котибисиз, Буш жаноблари эса — Президент. У Адлия вазирлигига бирон-бир партияни қонунга хилоф равишда рўйхатга олишни буюра оладими?» — дедим.

«Бирлик» йўқолсин руслар!» деган варақалар тарқатганига нима дейсиз. Мен ҳаракат фаоллари билан давра суҳбати ўтказмоқчи бўлганимда улар: аввал руслар жўнаб кетишсин, дейишди.

Наҳотки Тожикистон журналистларнинг кўзини очмаган бўлса. Қисқа вақт ичида минглаб, ўн минглаб киши ҳалок бўлди. Бу — даҳшатли рақам. Ваҳшийлик ва ёввойилик. Буларнинг ҳаммаси кимнинг айби билан содир бўлди. Демократик партиялар ниқоби остидаги ақидапараст диндорларнинг қутқуси билан шундай бўлди. Тожикистонда улар учун ижтимоий база мутлақо йўқ. Демократик партиянинг раиси Шодмон Юсупов эса рус кишиларини Тожикистоннинг тутқунлари деб атади. Ўша Юсуповни Тожикистоннинг Россиядаги элчиси лавозимига тавсия этишаётган экан, мен буни мутлақо тушунмайман.

Кейинги вақтларда Абдуманноп Пўлатов ҳақида кўп ёзишди. Бу ҳақда шуни айта оламанки, суд уни уч йилга ҳукм қилди. Президентнинг афв этиш ҳақидаги Фармонига биноан уни озод қилишди. Менга маълум бўлишича, у уйида, соғ-саломат.

Мухолифларим мени диктатор қилиб кўрсатишни жуда хоҳлайдилар. Тан оламан: эҳтимол, менинг ҳаракатларимда авторитаризм нишонлари бордир. Аммо мен буни фақат бир нарса билан изоҳлайман: тарихнинг муайян даврларида, ҳақиқий давлатчилик қарор топаётган пайтда, айниқса бир тизимдан иккинчисига ўтиш даврида, ҳар ҳолда кучли ижроия ҳокимияти зарур. Қон тўкилишига ва қарама-қаршиликка йўл қўймаслик, минтақада миллатлараро ва фуқаролар тотувлиги, тинчлиги ва барқарорликни сақлаш учун шундай бўлиши зарур, бу йўлда мен жонимни фидо қилишга тайёрман. Таъбир жоиз бўлса демократия сари ҳаракат қилиш учун ҳам шундай бўлиши зарур.

Суҳбатдош:
В. ФРОНИН.
(«Комсомольская правда», 12 февраль).

Бундай қараганда деҳқоннинг қиш фаслида қиладиган иши йўқдек туюлади. Аслида деҳқон учун тўрт фасл ҳам баб-баравар. Ўзига яраша ташвиши ва заҳмати бор. Айни қиш чилласида ҳам деҳқон даладан бери келмайди, қаерга қайси экинни экишни ўйлаб бош қотиради.

Шофиркон районидаги С. Шарипов номли жамоа хўжалиги деҳқонлари ҳам қишки дала юмушлари билан банд. Улар айни кунда кўрилган ҳозирлик мўл ҳосилнинг калити эканини ўз тажрибаларидан яхши билишади. Шу боис қишки дала юмушларини пухта ва режали амалга оширмоқдалар.

СУРАТДА: 10-бригада тадбиркор сувчиси, Фахриддин Сирочев.

К. КАРИМОВ олган сурат.

УМУМХАЛҚ ЭҲТИРОМИ

Республикамиз Президенти Ислом Каримовнинг халқпарвар ички ва ташқи сиёсати Ўзбекистонда истиқомат қилаётган барча миллат вакилларининг осойиша ва фаровон яшаши учун қилаётган саъй-ҳаракати умумхалқ эъзозига сазовор бўлмоқда.

Андижонлик тадбиркор аёл Пўлатхон Турсунова халқимизнинг юртбошига бўлган чексиз ҳурматини ифодалаб, бир гуруҳ бадиий каштачилик ва тасвирий санъат усталари билан биргаликда унинг бадиий каштада акс эттирилган сиймосини совға сифатида Президентга жўнатган эди. Куни кеча вилоят ҳокимлигида унга Президентнинг миннатдорлик мактуби ва эсдалик совғаси топширилди.

«Синглим Пўлатхон, — дейилади мактубда, — менга кўрсатган ҳурмат-эҳтиромингиз учун раҳмат! Бошим осмонга етди. Ҳам тасвирий санъат, ҳам бадиий каштачилик, ҳам ноёб йўрмадўзлик сифатларини ўзида мужассам этган ушбу портрет мен ва оила аъзоларим учун ғоят қадрли бўлиб қолажак.

Портретни яратиш ташаббускори—сизга, уни тикишкишда қатнашган андижонлик қўли гул чеварларга сиҳат-саломатлик ва омад тилайман».

Ислом Каримовнинг мактуби ва эсдалик совғасини Ўзбекистон Президентининг Давлат маслаҳатчиси М. Умурзоқов топширди. Маросимда Андижон вилояти ҳокими Қ. Обидов иштирок этди.

К. НИЗОМОВ,
Ўза мухбири.

• Олий таълим янгиланиш йўлида

ТЕСТ ТАНЛОВИ ЭНГ ОДИЛ УСУЛ ЭКАНИНИ ҲАЁТ ЯҚҚОЛ ТАСДИҚЛАДИ

Оллоҳга минг қатла шукурким, мустақиллик илм-фаннинг ривожланишига ҳам кенг йўл очди. Мустақилликни мустаҳкамлашда илм, фан ва техникага эътибор Президентимиз олиб бораётган сиёсатнинг асосларидан биридир. Бу «Ўзбекистоннинг ўз истиқлол ва тараққиёт йўли» китобида ҳам ёрқин акс эттирилган. Унда шундай мисраларни ўқиймиз: «Кишилар шуни аниқ ва равшан англаб етишлари керакки, маънавий потенциални илдам ривожлантирмай туриб, республиканинг чинакам мустақиллигини ва равнақ топишини таъминлаб бўлмайди».

Дарҳақиқат дунёда йирик ва бой давлатлар юксак тараққиётга асосан илм, фан, техника ва маърифат орқали эришганлар. Бизнинг асосий мақсадимиз ҳам шундай ва бу мақсадга эришмоқ учун ҳамма имкониятлар мавжуд. Қолаверса, дунёга танилган буюк мутафаккирлар Беруний, Улуғбек, Аль-Хоразмий, Ибн Сино, Навоийдек кўпдан кўп даҳоларимиз руҳи бизга мададкор бўлгай.

Республикамиз бозор муносабатларига ўтар экан, унинг қаттиқ талабларига бардош беришга тўғри келади. «Бозорнинг ўзгарувчан шароитларида меҳнат қилишга лаёқатли бўлган ўзимизнинг юқори малакали маҳаллий кадрларимизсиз Ўзбекистоннинг мустақиллигини тасаввур қилиш қийин», деб таъкидлаган эди президентимиз И. Каримов. Бунинг учун эса мустақил давлат ўзининг фидойи, билимдон мутахассисларига эга бўлиши лозим. Эндиликда олий билимгоҳлар олдида жуда катта масъулият ва шарафли вазифалар турибди. Булардан энг асосийси кадрлар тайёрлаш сифатини кўтариш масаласидир.

Ҳозирги давр талаби, яқин вақт ичида олий билимгоҳларимизни шундай даражага кўтаришимиз кераккки, ёш мутахассисларга бериладиган диплом дунё стандартига мос бўлиши керак. Шу нуқтаи назардан қўйилган вазифа олий ўқув юртлар фаолиятини тубдан ўзгартиришни тақозо этмоқда.

Ҳукуматимиз ҳозирги қийин иқтисодий шароитга қарамасдан фан-техника тараққиёти йўлида барча имкониятлар сафарбар қилиниб, кўзда тутилган режалар ҳаётга тадбиқ қилинаётир. Вилоятларда янги университетлар, институтлар ҳамда уларнинг филиаллари очилмоқдаки, бу тадбир илм-фан равнақининг порлоқ истиқболини белгилайди. Президентимиз айтганидек, «Олий ва ўрта махсус таълимнинг бутун тизимини тубдан қайта қуриш, талабалар ўқийдиган мутахассисликлар таркибини жиддий ўзгартириш»лар жадал амалга оширилмоқда. 1992 — 1993 ўқув йилидан бошлаб барча олий билимгоҳлар янги кўп босқичли таркибга бакалавр ҳамда магистрлар тайёрлаш услубига ўтдилар. Модомики, кадрлар сифатини тубдан яхшиламоқчи эканмиз, мутахассислар тайёрлашнинг таркибинигина ўзгартириб қолмай, балки ўқитувчиларни танлаш усулини ҳам тубдан ўзгартириш лозим. Энди улар контракт асосида тузилган шартномалар орқали ўқув-тарбия ишларига жалб қилинаётир. Оқибатда олий билимгоҳ ўқитувчиларига бўлган талабчанлик анча ошди. Шу билан бирга профессор ва ўқитувчилар психологиясида анча ижобий ўзгаришлар содир бўлмоқда.

Шунингдек, мутахассислар тайёрлаш сифатини янада яхшилашнинг яна бир муҳим жиҳати, ёшлар орасидан иқтидорли йигит қизларимизни танлаб олиш мезонидир. Бунга олий билимгоҳда ўқишга лойиқ талабалар танлови масаласини кескин ва тубдан ўзгартирмасдан туриб эришиб бўлмайди, албатта.

Маълумки, ҳозиргача қўлланиб келинадиган олий ўқув юртларига қабул қилишнинг анъанавий қоидалари бир мунча жиддий камчиликлардан холи эмас эди. Бу камчиликлар асосан қуйидагилардан иборат эди:

— ўрта ва олий мактаб ўртасида боғлиқликнинг йўқлиги натижасида 10—11 синф ҳажмида битта дастур бўйича икки марта — мактаб ва олий ўқув юртида имтиҳонлар 15—20 кун орасида қайта-қайта олинар эди оқибатда давлатнинг жуда катта маблағи ортиқча сарфланарди:

— мактабни битирган ёшларнинг илмини баҳолашда олий ўқув юртида «икки» баҳонинг қўлланилиши уларга руҳан таъсир этмай қолмасди. Режадаги ўринга нисбат аризалар, кам ёки кўп тушишига қарамай «қониқарсиз» баҳони қўллаш натижасида қабулга режалаштирилган ҳар 100 ўринга 101 дан 105 гача қолдириларди, холос. Бундай ҳолни институтлар, вилоятлар ҳатто собиқ иттифоқдаги республикалар мисолида ҳам кўриш мумкин эди.

Табиий савол туғилади: хўш шундай экан нега бу нарсанинг чораси ўз вақтида кўрилмади ва олди олинмади? Фожиа шундан иборат эдики, бу масалалар ҳатто мажлисларда, риёсатларда бир неча бор кўтарилган, лекин «Марказ» нима учундир бу масалани одилона ечишга йўл қўймас эди.

Биз мазкур муаммони 1979 йилдан буён турли матбуот нашрларида, катта йиғинларда қайта-қайта таъкидлаб келганмиз. Мана энди маълум бўлаётирки, ёшларнинг билимдон, мутафаккир олим бўлишлари, айниқса ерли миллий кадрларнинг ўсиши кимларгадир ёқмаган. Охир-оқибатда кейинги йилларда ота-оналар ҳамда кўплаб ўқитувчиларнинг ҳафсаласи пир бўлиб, ўз фарзандлари ва ўқувчиларни ўқитиш ва тарбиялаш ишларига бефарқ қараш кайфиятлари кучайди. Ҳатто олий билимгоҳда фарзандини ўқитиш учун «фақат пулинг бўлиши керак» деган кайфият ҳам халқ ўртасида тарқалиб, ўқув юртлар ва уларнинг обрўсига анча путур етказди.

Дарҳақиқат, институтларда баъзи бир ота-оналар ўз фарзандларини ўқитиш учун ошна-оғайни ёки амалдор кишиларни ахтариб топиб, ишга солишга интилардилар. Айримлар бўлса «йўлини» қидириб топгантутганини сотиб бир бемаза қаллобга учраб ниятига етишга ошиқардилар. Ёки олий билим юртларида жойлашиб у даргоҳнинг номини, айниқса аксарият соф, инсофли, обрўли илм фан фидойиларининг номига доғ туширадиган баъзи муттаҳамлар минг афсуски, учраб турарди.

Бу аҳвол фақат бизнинг юртимизда эмас, балки собиқ иттифоқнинг барча республикаларида мавжуд бўлиб, бунга ўтмишдаги ноодил тузум сабабчи эди.

1991 йил декабрида Президентимиз Ислом Каримовнинг Туркияга қилган сафари чоғида у ерда келишиб олинган кўплаб масалалар қаторида илму маърифат соҳасига ҳам алоҳида эътибор берилган эди. Бу хайрли тадбирларга асосан 1992 йили февраль ойининг охирида Ўзбекистон Республикаси Бош вазирининг ўринбосари профессор М. Қорабоев раҳбарлигида биз бир гуруҳ зиёлилар Туркияга бордик.

Мени энг қизиқтирган муаммолардан бири олий ўқув юртларида талабалар қабул қилиш усули эди. Истамбул шаҳридаги Университет ректорига шу ҳақда савол бердим. У менга шундай деди: «Университет ходимлари, ректорат, деканат ва кафедра раҳбарлари ўқитувчилар билан ҳаммаси ёзги таътил пайтида дам олишади. Талабаларни қабул қилиш масаласи билан биз шуғулланмаймиз. Бу масъулиятли вазифани вазирлик қошида жойлашган марказ бажаради. Улар ўқув йили бошланиши олдидан бизга режа бўйича қабул қилинган йигит-қизларнинг рўйхати билан ўзларини юборишади. Бизнинг вазифамиз фақат ана шу ёшларни ўқитиш ва тарбиялашдан иборат». Унинг жавобини эшитиб ҳайратда қолдим. Чунки ёзнинг жазирама иссиқ кунларида бизда институт жамоа аҳли, айниқса барча фаолларимиз дам олиш ўрнига 1—2 ой қабул комиссиясининг ишини ташкил қилиш билан овора бўладилар.

Кейин Анқара шаҳрида бўлганимизда олий таълим вазирлиги қошида жойлашган тест ўтказиш марказининг иш услуби ва фаолияти билан танишдик. Тошкент тўқимачилик ва енгил саноати институти ректори билан келишиб, делегациямиз раҳбари М. Қорабоевдан бизнинг олий билимгоҳларимизда ҳам 1992 йилдан қолдирмай кундузги факультетларнинг барчасида тест усулини тажриба сифатида синаб кўришни илтимос қилдик. Қайтганимиздан кейин кўп ўтмай— 11 мартда Президентимизнинг олийгоҳларимизда тажриба сифатида тест синовини қўллаш тўғрисидаги фармони чиқди. Биз бундан хурсанд бўлдик.

Фармон бўйича тест орқали синов ўтказувчи 19 олий ўқув юртидан 14 таси педагогик институтлар эди. Келажакда ёшларни биринчи навбатда ўқитиш ва тарбиялаш муҳимлигини назарда тутиб, бўлажак мактаб ўқитувчиларини тайёрлаш мақсадида иқтидорли ёшларни пединститутларга тест синови билан танлаб олиш масаласи ҳам узоқни кўриб иш тутишнинг яққол мисолидир. Чунки 25 ёшгача бўлганлар республикамиз аҳолисининг 60 фоизини ташкил этади. Мустақил республикамиз истиқболи учун ўқитиш ва тарбиялаш масаласи шу куннинг долзарб муаммоларидан бири эканлиги барчамизга маълум.

Аввало бу усулнинг афзаллиги тўғрисида икки оғиз сўз.

— Бу усул ёшлар салоҳияти ва билим даражасини аниқлашда ҳалол ва адолатлиги нуқтаи назаридан эски қабул қилиш қоидаларидан бутунлай фарқ қилиб, ривожланган чет давлатларнинг барчасида қўлланиб келинади. Адолатлилигига шунчалик ишонч каттаки, мабодо боланинг илми тест орқали Туркияда аниқланган бўлса шу кўрсаткич АҚШда ҳам тан олиниб, қайта синов ўтказишга ҳожат йўқ.

— Илгариги усулда бир ой давомида уч-тўрт фандан имтиҳон олинса, тест усулида шу фанлардан бир кунда ҳатто 4—5 соат давомида боланинг илми аниқланади.

— Илгари «3», «4», «5» баҳо қўлланиб мактаб билан олий ўқув юрти ўртасида баҳолар тўғри келмай, одатда ҳамма вақт институтда паст баҳо қўйилиши икки ўқув юрти орасида низо туғдирарди. Бу ота-оналарнинг норозилигига сабаб бўлар эди. Айниқса, институтда имтиҳон топшириш натижасида «қониқарсиз» баҳони кўпроқ қўллаш одат тусига кириб қолган эди. Умумий ариза берганлар сонининг учдан икки қисми орасида қониқарсиз баҳо олганларни учратиш мумкин. Айтайлик, республика миқёсида 125 минг абитуриентдан 83 минг нафари «қониқарсиз» баҳо оларди. Ваҳоланки, ўрта мактабни битириб давлат томонидан шаҳодатнома берилгандан кейин бу ҳужжатни инкор қилишга эса ҳеч кимга ҳуқуқ берилмаган.

Бундай кечириб бўлмайдиган ҳолатни фақат тест усули бартараф эта олади. Бу усулнинг афзаллиги боланинг билими 5, 4, 3 баҳолар билан эмас, балким «баллар» билан белгиланади. Мисол учун техникавий институтларда математика фанидан 50 саволни ҳар бир тўғри берилган жавоби учун 3,1; табиий фанлардан 2,1; она-тили ва адабиётдан 1,1 балл бўлиб агар жами 150 саволга тўғри жавоб берилса бола 315 балл оларди. «Баҳо» ўрнига «балл» билан йигит-қизнинг билимини аниқлаш аввало, давлат томонидан берилган ўрта маълумотли шаҳодатномада кўрсатилган баҳоларни инкор қилмайди. Бу эса осойишталикни таъмин этади.

Тест усулининг яна бир афзаллиги ҳар бир фандан 50 тадан савол бўлиб, ҳар бир саволнинг ёнида 5 тадан жавоб бор ва уларнинг фақат биттаси тўғридир. Ўқимишли болага бешта жавобдан тўғрисини топиш ҳеч қандай қийинчилик туғдирмайди, бироқ билими паст болага бу қийин ва мураккабдир.

1992 йилдан бошлаб олий ўқув юртлари фаолиятида бу усулнинг тадбиқ этилиши айниқса халқимизнинг кўнглидагидек иш бўлди. Олий ўқув юртларига нисбатан йўқолишига сал қолган халқ ишончи қайта тикланди.

Биринчи йилда анча қийинчиликларга ҳам дуч келдик. Масалан, тест савол ва жавобларини тайёрлашда вақтнинг тиғизлиги, мактабда абитуриентларнинг тест тўғрисида етарли тушунчага эга эмасликлари, тест варақаларининг чет мамлакатда тайёрлаш, абитуриентлар берган жавобларнинг натижасини Туркияда аниқлаш, бутун фанлардан имтиҳонни қисқа вақт ичида республикадаги 19 та олий билимгоҳларда бир кунда олиниши ва бу борада бизнинг етарли тажрибамиз йўқлиги шулар жумласидандир.

Лекин бу ишларга Президентимизнинг ўзи бош-қош бўлди. Эскирган, ҳамманинг энсасини қотирган эски қабул қоидаларидан тест усулининг жуда катта афзаллигини ҳисобга олиб, бу янгиликни амалга оширишда ҳукумат комиссия раҳбаридан тортиб вазирликлар, вилоят бошлиқлари, қолаверса, 19 олий ўқув юртлар жамоаси бир тан бир жон бўлиб яхши тайёргарлик билан қўйилган масалаларни ташкилий жиҳатдан кўнгилдагидек ўтказдилар. Институтлар жамоалари билдирилган ишончни тўла оқладилар деса бўлади.

Тест усулига ўтганимиз учун дастлабки кунларда ёшлардан ариза тушиш бизнинг институтда анча суст борди. Биз ҳатто ҳаяжонлана бошладик ва бир гуруҳ олимларимизни вилоятларга юбордик. Улар кенг халқ оммаси билан учрашувлар ўтказиб, радио ва телевизорда ёшларга тестдан чўчимасликни, унинг эски усулдан афзаллигини тушунтиришгандан кейин хоҳловчилар жуда кўпайиб кетди. Оқибатда белгиланган режага нисбатан 4,7 баробар кўп аризалар тушди. Ҳар бир ўринга тушган аризалар сони бўйича республикада биринчи ўринни эгалладик. Ариза берган ёшларнинг ҳаммасига тест усулида имтиҳон топшириш йўл-йўриқлари ҳар куни батафсил уқтирилди, сермазмун консультациялар уюштирилди. Бу эса ёшларга ўз вақтида кўрсатилган яхши ёрдам бўлди.

Тест усули қанчалик одилона эканлиги шу нарсани кўрсатдики, 1187 нафар барча абитуриентларнинг илм даражаси 11 баллдан 247 баллгача баҳоланди, конкурс институт бўйича умумий бўлди.

Қабул натижаларини таҳлил қилар эканмиз, тест усулида фақат мустақил ва яхши ўқиган истеъдодли талантлар ғолиб чиқишига ишончимиз комил бўлди. Шу ўринда бир мисол келтирмоқчиман. Юқорида таъкидлаганимдек, ариза қабул қилишнинг дастлабки кунларида келган ёшларнинг аксарияти юқори балл олиб биринчилар қаторида ўқишга қабул қилиндилар. Зеро ўша ёшлар ўз билими ва тестнинг одилоналигига астойдил ишониб, дадиллик билан институтимизга келган эдилар. Улар ҳозирги вақтда жуда яхши ўқиб юришибди. Бундан ташқари, бу ёшлар одоб, интизом ва ўқишга интилиш жиҳатидан ўзга талабаларга ўрнак кўрсатмоқдалар.

Тест усулининг ғоят афзаллигини ҳисобга олиб, ҳозирги вақтда институтимизда бир мунча тадбирлар амалга оширилмоқда.

Аввало илмий кенгаш қарори билан бундан кейин барча кафедраларда ҳамма йўналишлар бўйича талабаларни курсдан курсга ўтишдаги синов ва имтиҳонларини тест усули билан олинаётир.

Талабаларнинг узвий ўқишини таъминлаш нуқтаи назардан рейтинг — назоратни, яъни ўтган материаллардан бот-бот рейтинг усулида талабалар ҳисобот беришларини таъминлаш; бунинг натижалари ўқиш пайтида баллар йиғиндиси билан баҳолаб бориш; шунингдек бу усул мутахассислар тайёрлаш сифатини бир мунча кўтариш мумкинлиги учун вазирлик томонидан бизга маблағ ажратилиб бу соҳада илмий тадқиқот ишларини бошлаб юбордик.

Институтнинг барча кафедраларида тест усулини тадбиқ қилиш учун кўмаклашиш мақсадида алоҳида тест маркази ташкил этилди. Натижада бизда ҳамма курсларда барча фанлардан 1993 йил қишки имтиҳонлар фақат тест усули билан ўтказилди. Семестраро олинган рейтингдаги баллар ҳисобга олиниши шарти билан умумий ўзлаштириш тест орқали якунланди.

Шуни айтиш керакки, кўпгина олий ўқув юртлари бизнинг тестдан фойдаланиш марказимиз мутахассислари ёрдамида ўз тадбирларини белгилаб олдилар.

Яқинда Ўзбекистон Республика Вазирлар маҳкамасининг мамлакатимиз Олий ўқув юртлари учун талабаларни тест усулида саралаш тўғрисидаги қарори чиқди. Бу қарор илм-фан, техника тараққиётини таъминлашда жуда муҳим тарихий ҳужжатдир. Шу ўринда мен бир мутахассис сифатида тест усулини такомиллаштириш ҳақидаги айрим мулоҳазаларимни баён қилиб ўтмоқчиман.

— Республикада иқтидорли ёшларни излаш, уларнинг кенг йўсинда ўқишларига барча шароитларни туғдириб бериш керак. Бу зарур муаммони ҳал қилишда алоҳида концепция тузиб уни амалга ошириш лозим;

— мактабларда ҳам тест усулини кенг миқёсда қўлланиши замон талаби ва бу усул ёшларнинг фанга қизиқишини таъминлаши муқаррар;

— олий ўқув юртларига талабалар танлашда икки маротаба тест танловини ўтказиш лозим. Биринчи навбатда ёшларни умумий савиясининг ўсиши бўйича: бунда ўлканинг тарихи, қитъалар ва давлатларнинг ижтимоий ва иқтисодий ривожланиши, ўтмишдаги улуғ алломалар, фан ва маданият арбоблари, халқаро аҳвол, республикамиз тўғрисида барча маълумотлар ва ҳоказоларга эътибор қаратилади. Бу турдан олиниши мумкин бўлган балларнинг ярмидан кўпини тўплаган ёшлар навбатдаги 2-турда ўзлари танлаган олий ўқув юрти йўналиши бўйича (техникавий, гуманитар, иқтисодий, тиббий ёки қишлоқ хўжалиги соҳаларида) белгиланган фанлардан тест синовидан ўтиши керак. Бунда танланган олий билимгоҳ йўналиши бўйича яъни техникавий йўналиш бўлса мабодо олган балли танланган олийгоҳга етмаса иккинчисини кўрсатиши шартдир;

— тест синовларини олий ўқув юртларида эмас, балки республикада ягона ихтисослашган марказ ва унинг жойлардаги бўлимларида ўтказиш лозим;

— тез кунларда ёшларга ёрдам сифатида тест саволларни тўпламини босмадан чиқариб тарқатиш мақсадга мувофиқдир;

— тест синовларининг республика миқёсида бир кунда ўтказилиши натижасида абитуриентларнинг бири ўрнига иккинчи бир билимлироқлари имтиҳонга кириб чиқишини олдини олиш керак. Яъни, абитуриент шахсини аниқлаш энг катта муаммолардан биридир. Бу ҳақда жиддий ўйлаб кўриш лозим.

— фанларга қўйиладиган балларнинг миқдорини иложи бўлса қайта кўриб-чиқиш керак. Масалан, техника олий ўқув юртларига кириш учун математика, табиий фанлар ва ниҳоят она тили ва адабиётидан ҳар бир тўғри жавобга 3,1, 2,1 ва 1,1 балл қўйилиб, бола биринчи икки фандан жуда яхши тайёрланса она тилидан жавоб бермасдан (чунки 1,1 балл бўлганлиги учун) етарлик балларни олиш мумкинлиги маълум бўлиб қолади. Шунинг билан бирга абитуриентларда гўё «давлат тилига аҳамият бермаётир» деган таассурот туғилмаслиги учун ҳам балларнинг миқдорини қайта қараб чиқиш лозим бўлади.

Тест усулида талабаларни саралаш давлатимизнинг ривожланган мамлакатлар қаторига чиқиб олишида муҳим аҳамият касб этади. Мустақил мамлакатимизда етук мутахассислар, ватанга сидқидилдан хизмат қилувчи фидойи мутахассислар етказиб беришда олий ўқув даргоҳларининг хизмати беқиёсдир. Ва бу борада ҳукуматимизнинг олиб бораётган сиёсати халқимизнинг хоҳиш иродасига ғоятда мосдир. Ишончимиз комилки, яқин орада олий ўқув юртларимиз дунё стандартлари талабига жавоб бера оладиган кадрлар тайёрлаш масканларига айланади. Президентимиз Ислом Каримов раҳнамолигида илм-фан ва маърифатга ғоят катта эътибор қаратилаётганлиги биз зиёлиларни янада ғайрат ва шижоат билан ишлашга ундайди. Бу ғамхўрликларга жавобан мамлакатимиз илм аҳли, жумладан бизнинг жамоамиз ҳам ватан равнақига ўзининг муносиб ҳиссасини қўшади.

Салим ПУЛАТОВ,
Тошкент автомобиль-йўллар институти ректори, Ўзбекистон халқ депутати, профессор.

Ойнаи жаҳонда кўринг

Душанба, 15. II

● ЎзТВ I

17.55 Кўрсатувлар тартиби.
18.00 Янгиликлар.
18.10 «Кичик дўстларимиз саргузаштлари». Мультфильм. 1-фильм.
18.30 «Томоша». Суҳбат, учрашув, мунозара.
19.00 «Ўзбекистон» ахбороти (рус тилида).
19.20 «Ҳуқуқий таълим истиқболлари». Ҳуқуқий умумтаълимни янада яхшилаш борасида олиб борилаётган ишлар.
20.00 Дунё хабарлари.
20.10 «Мулоҳаза». Қорақалпоқ театри уфқлари.
20.55 Эълонлар.
21.00 «Ўзбекистон» ахбороти.
21.30 «Бобур изидан». Видеофильм премьераси. 2-қисм.
22.00 «Бахтли бўлай десанг». Бадиий фильм.
23.10 Эртанги кўрсатувлар тартиби.

● ЎзТВ II

«ТОШКЕНТ»
СТУДИЯСИ КЎРСАТАДИ

18.30 «Ассалому алайкум» (такрор.).
19.30 Болалар учун. «Совға».
20.00 «Лаҳза». Хабарлар.
20.15 «Бевосита мулоқот». Шаҳар телефон алоқа тармоғи.
21.00 «Билиб қўйган яхши».
21.15 «Ўтмишсиз келажак йўқ». XVII аср Шарқ архитектураси.
21.55 «Лаҳза». Хабарлар.
22.10 «Дарахтлар катта эди». Бадиий фильм.

ТЕЛЕТОМОШАБИНЛАР ДИҚҚАТИГА!

Профилактика муносабати билан душанба, 15 февраль куни «Орбита IV» кўрсатувлари соат 5.55 дан 13.10 гача ЎзТВ I канали орқали намойиш этилади.

● «ОРБИТА IV»

5.55, 15.20, 18.20, 21.20 — Кўрсатувлар тартиби.
6.00 «Якунлар».
6.45 «Тонг».
9.00 Янгиликлар.
9.20 Мультфильмлар.
9.50 Ёдимизда қолган фильмлар. «Кучук етаклаган хоним» («Ленфильм», 1960 й.).
11.30 «Гол».
12.00 Янгиликлар.
12.20 «Марафон-15».

* * *

15.00 Янгиликлар (сурдо таржимаси билан).
15.25 «Телемикст».
16.10 «Ён дафтар».
16.15 «Сахий эртак». Мультфильм.
16.30 «Око» студияси «Хотира азоби» ҳужжатли фильм премьерасини таништиради («Паритет» ижодий уюшмаси).
17.10 Болалар телевидениеси ассоциацияси. Ёш созандалар концерти (Ашгабат).
17.50 «Технодром».
18.00 Янгиликлар (сурдо таржимаси билан).
18.25 «НЭП».
18.55 «Иқболи кулганда».
19.35 «Гол».
20.10 «Горячев ва бошқалар». Бадиий телесериал премьераси. 3-серия.
20.40 Хайрли тун, кичкинтойлар!
20.55 Эълонлар.
21.00 Янгиликлар.
21.25 Ёдимизда қолган фильмлар. «Кучук етаклаган хоним».
23.05 «Спорт уик-энди».

«Янги студия» таништиради:

23.20 «Озодлик томон бир қадам».
23.25 «Бомонд».
23.45 «Бироқ».
00.35 «ТВ-галерея».
00.55 «Евгеник ва...».
01.15 «Джем-сейшн». Танаффус пайтида (24.00) — Янгиликлар.

● «ДУБЛЬ IV»

РОССИЯ ТЕЛЕВИДЕНИЕСИ

8.25 Ишбилармон кишилар даври.
8.55 «Мутлақо махфий».
9.55 «Параллеллар».
10.10 «Тилла шпора».
10.40 «К-2» таништиради: «Медиа».
11.35 «Телекроссворд».
12.05 Кундузги сеанс. «Бевосита кўрсатув». Бадиий фильм.
13.35 Мульти-пульти.
13.45 «Деҳқонларга таалуқли масала».
14.10 «Қор — менинг тақдирим» (Норильск. Йиллар. Одамлар). Кўп серияли телефильм. 9-серия.
15.05 Фольклор. «Самимий суҳбат».
15.40 «Кирк Стифф компанияси». «Бизнеснинг шаклланиши» туркумидан телефильм.
16.10 Янгиликлар.
16.25 «Рост» студияси. «Фой тун».
16.55 Трансросэфир. «Акс этиш».
17.40 Виктор Астафьев: «Осойишталик даври».

•

18.00—20.00
ТУРКИЯ ТЕЛЕВИДЕНИЕСИ

•

РОССИЯ ТЕЛЕВИДЕНИЕСИ

20.00 «Ҳақиқат онлари». Андрей Караулов саволларига А. И. Лукьянов жавоб беради.
20.55 Душанба куни детектив. «Лаки Страйк» таништиради «Охирги мактуб». Бадиий фильм. «Криминал ходисалар» туркумидан (АҚШ).

•

21.55—24.00
ТУРКИЯ ТЕЛЕВИДЕНИЕСИ

Сешанба, 16. II

● ЎзТВ I

7.00 «Ўзбекистон» ахбороти.
7.30 «Академик Ҳабибулла Абдуллаев». Телефильм.
7.55 Дунё хабарлари.
8.05 «Узундан узоқ иш». Бадиий фильм.
9.30 Ўзбек тилини ўрганамиз.
10.00 Болалар учун. «Совға» (такрор.).
10.30 Ўқув кўрсатуви. Физика. Атом ва унинг тузилиши.
11.00 «Томоша». Телефильм.
11.30 Ўқув кўрсатуви. Математика. Рационал сонлар.
12.00 «Уорлднет» телекомпаниясининг янгиликлари (АҚШ).

* * *

17.55 Кўрсатувлар тартиби.
18.00 Янгиликлар.
18.10 «Кичик дўстларимиз саргузаштлари». Мультфильм. 2-фильм.
18.25 «Кичкинтой» устахонаси. Тойчоқ ва кучукча ясаш.
18.55 «Спортлото».
19.00 «Ўзбекистон» ахбороти (рус тилида).
19.20 Ҳамза мукофотига номзодлар. Азим Суюн.
20.00 Дунё хабарлари.
20.10 «Шарқ дурдоналари». Араб мусиқаси.
20.55 Эълонлар.
21.00 «Ўзбекистон» ахбороти.
21.30 «Бобур изидан». Видеофильм премьераси. 3-қисм.
22.00 «Дерсу Узала». Бадиий фильм. 1-серия.
23.10 Самбо бўйича Ўзбекистон чемпионати.
23.40 Эртанги кўрсатувлар тартиби.

● ЎзТВ II

«ТОШКЕНТ»
СТУДИЯСИ КЎРСАТАДИ

18.30 «Халқ манфаати йўлидан». Тошкент вилояти ҳокимияти ходимлари билан бевосита мулоқот.
19.30 «Мусиқали меҳмонхона». В. Чихвадзе виолончелда ижро этади.
20.10 «Бизнинг интервью». Нафақалар хусусида.
20.30 «02» тўлқинида».
20.50 Эълонлар. «Кинонигоҳ».

● «ОРБИТА IV»

5.55, 15.20, 18.20, 21.20, 00.35 — Кўрсатувлар тартиби.
6.00 Янгиликлар.
6.35 Эрталабки гимнастика.
6.45 «Тонг».
9.00 Янгиликлар.
9.20 «Қувноқ нотачалар».
9.35 «Уч банан». Мультфильм.
9.50 «Ёлғон дарё». Кўп серияли телевизион бадиий фильм премьераси. 4-серия (Польша).
10.40 «Горячев ва бошқалар». Бадиий телесериал. 3-серия.
11.10 «Рок-сабоқ».
11.50 «Матбуот-экспресс».
12.00 Янгиликлар.

Кундузги киноэкспресс

12.20 Ж. Сименон. «Мегрэ ва кекса хоним». Телеспектакль. 1-қисм.
13.40 «Ўз олдингда». Телевизион бадиий фильм. 1-серия.
14.50 «Қуёш акси». Мультфильм.

*

15.00 Янгиликлар (сурдо таржимаси билан).
15.25 «Ишбилармонлар хабарномаси».
15.40 «Адам Смит бойлиги дунёси».
16.10 Болалар учун Литва телевидениеси кўрсатувлари.
17.05 «Рок-сабоқ».
17.45 «Қандай қилиб муваффақиятга эришиш мумкин!».
18.00 Янгиликлар (сурдо таржимаси билан).
18.25 «Бугунги Литва».
18.50 «Ёлғон дарё». Кўп серияли телевизион бадиий фильм премьераси. 4-серия.
19.40 «Миниатюра». Мусиқий кўрсатув.
19.55 «Мавзу».
20.40 Хайрли тун, кичкинтойлар!
20.55 Эълонлар.
21.00 Янгиликлар.
21.25 «Ҳокимият». Телеспектакль премьераси (Литва телевидениеси).
23.15 «Матбуот-экспресс».
23.25 «Максима».
24.00 Янгиликлар.
00.40 «Труба» радиоси».

● «ДУБЛЬ IV»

РОССИЯ ТЕЛЕВИДЕНИЕСИ

8.25 Ишбилармон кишилар даври.
8.55 «Ҳақиқат онлари», Андрей Караулов саволларига А. И. Лукьянов жавоб беради.
9.50 Ишдан бўш пайтингизда. «Хонаки клуб».
10.05 «Сиз яратган боғ».
10.35 «Бруней — жаҳон масканни».
10.55 «Мусиқа йирик планда». Композитор Эдисон Денисов.
11.50 «Репортер».
12.05 Кундузги сеанс. «Илон овловчи». Бадиий фильм.
13.40 «Деҳқонларга таалуқли масала».
14.05 «Айболит-66». Бадиий фильм.
15.40 Телебиржа.
16.10 Янгиликлар.
16.25 «Карвон».
16.55 Трансросэфир. «Кавказ-ревю».
17.40 «Болалик пайтимизда».

•

18.00—22.30
ТУРКИЯ ТЕЛЕВИДЕНИЕСИ

•

РОССИЯ ТЕЛЕВИДЕНИЕСИ

22.30 Алексей Мартинов концерти.
22.45 Россия Федерацияси Олий Кенгашининг сессиясида.
23.00 Спорт кўрсатуви.
23.05 «Арт-обстрел».
00.40 «Гайдар билан бир йил».

Чоршанба, 17. II

● ЎзТВ I

7.00 «Ўзбекистон» ахбороти.
7.30 «Мақом». Фильм-концерт.
8.00 Дунё хабарлари.
8.10 «Севги қудрати». Бадиий фильм.
9.20 Турк тили.
9.50 «Дўстлик риштаси». Қорақалпоғистонлик ёш ижодкорлар билан учрашув.
10.30 Ўқув кўрсатуви. Информатика. Мантиқий амаллар.
11.00 «Мен юртимнинг пок истакли кучиман...». Телефильм.
11.30 Ўқув кўрсатуви. Биология. Организмларнинг кўпайиш усуллари.
12.00 «Уорлднет» телекомпаниясининг янгиликлари (АҚШ).
12.30 «Ёшлик» студияси саволларингизга жавоб беради.

* * *

17.55 Кўрсатувлар тартиби.
18.00 Янгиликлар.
18.10 «Ромка, Фомка ва Артос». Мультфильм. 1—2-фильмлар.
18.30 «Талабалик йилларим». Тошкент техника дорилфунуни.
19.00 «Ўзбекистон» ахбороти (рус тилида).
19.30 «Осойишталик посбонлари». Ички ишлар вазирлиги хабарномаси.
19.35 «Муносабат». Давлатимизнинг халқаро сиёсий майдондаги мавқеи.
20.00 Дунё хабарлари.
20.10 «Мусиқамиз истиқболи». Майсара Имомова ва Хуршид Ҳасанов.
20.55 Эълонлар.
21.00 «Ўзбекистон» ахбороти.
21.30 «Кино усталари». Давлат мукофотининг нишондори, кинорежиссёр Шуҳрат Маҳмудов.
22.20 «Дерсу Узала». Бадиий фильм. 2-серия.
23.30 Эртанги кўрсатувлар тартиби.

● ЎзТВ II

«ТОШКЕНТ»
СТУДИЯСИ КЎРСАТАДИ

18.30 «Уолт Дисней таништиради...». Мультфильмлар тўплами.
19.20 «Бумеранг». Экология ҳақида.
20.00 Ретро-концерт.
20.50 «Спринт».
21.10 «Тошкент: шаҳар юмушлари».
22.10 «Ўлим билан олишув». Бадиий фильм.

● «ОРБИТА IV»

5.55, 15.20, 18.20, 00.35 — Кўрсатувлар тартиби.
6.00 Янгиликлар.
6.35 Эрталабки гимнастика.
6.45 «Тонг».
9.00 Янгиликлар.
9.20 «Тингланг, томоша қилинг».
9.40 «Ёлғон дарё». Кўп серияли телевизион бадиий фильм премьераси. 5-серия.
10.30 «Ҳайвонот оламида» (сурдо таржимаси билан).
11.10 Болалар телевидениеси ассоциацияси. Ёш созандалар концерти (Ашгабат).
11.50 «Матбуот-экспресс».
12.00 Янгиликлар.

Кундузги киноэкспресс

12.20 Ж. Сименон. «Мегрэ ва кекса хоним». Телеспектакль. 2-қисм.
13.35 «Ўз олдингда». Телевизион бадиий фильм. 2-серия.
14.40 «Сеҳргар темирчи». Мультфильм.

*

15.00 Янгиликлар (сурдо таржимаси билан).
15.25 «Телемикст».
16.10 «Ён дафтар».
16.15 Т. Суворова куйлайди.
16.30 «Леннеберглик Эмиль». Кўп серияли телевизион бадиий фильм. 12-серия.
17.00 «Қизлар орасидаги сир».
17.20 «Парвоздаги уй». Кўп серияли мультфильм премьераси. 3-серия (АҚШ).
17.50 «Технодром».
18.00 Янгиликлар (сурдо таржимаси билан).
18.25 Давлатлараро «Останкино» телеканали «Ишонч ёрлиғи» кўрсатувини таништиради.
18.50 «СОС». Москва ўсмирлар ва ногиронлар саломатлигини тиклаш марказининг муаммолари ҳақида.
19.05 «Ёлғон дарё». Кўп серияли телевизион бадиий фильм премьераси. 5-серия.
20.00 «Бўлмағур гап».
20.40 Хайрли тун, кичкинтойлар!
20.55 Эълонлар.
21.00 Янгиликлар.
21.20 «Эфирда мусиқа».
23.10 «Матбуот-экспресс».
23.20 «Театр учрашувлари».
24.00 Янгиликлар.
00.40 «L—клуб».

● «ДУБЛЬ IV»

РОССИЯ ТЕЛЕВИДЕНИЕСИ

8.25 Ишбилармон кишилар даври.
8.55 «Гайдар билан бир йил».
9.25 «Петербург солистлари» камер оркестрининг концерти.
9.50 Тонгги концерт.
10.05 Ватандошлар. «Бошқа руслар».
10.35 «Бола тилидан...».
11.05 «Болалик пайтимизда».
11.20 «Аз есмь».
12.05 Кундузги сеанс. «Санта-Барбара». Кўп серияли бадиий телефильм. 132-серия.
12.55 «Бурда моден» тавсия этади...
13.25 Танаффус. «Крис Кельми куйлайди».
13.40 «Деҳқонларга таалуқли масала».
14.05 Кинокўз. Режиссёрлар П. Коган ва П. Станукинасларнинг ижодий портрети.
15.50 «Сигнал».
16.05 Парламент хабарномаси
16.20 Янгиликлар.
16.35 «Рост» студияси. «Ташриф қоғози».
17.05 Трансросэфир. «Узоқ Шарқ».
17.50 «Ҳар бир кун байрам».

•

18.00—22.30
ТУРКИЯ ТЕЛЕВИДЕНИЕСИ

•

РОССИЯ ТЕЛЕВИДЕНИЕСИ

22.30 «Динозаврга айланмайлик».
22.45 Россия Федерацияси Олий Кенгашининг сессиясида.
23.00 Спорт кўрсатуви.
23.05 «Экспо-марказ» таништиради.
23.10 «Нота бене» студияси.

Пайшанба, 18. II

● ЎзТВ I

7.00 «Ўзбекистон» ахбороти.
7.30 «Юнус Ражабий». Телефильм.
8.00 «Дунё хабарлари.
8.10 «Дўст». Бадиий фильм.
9.30 Араб тили.
10.00 «Рўзғор ташвишлари». Уй бекалари учун.
10.40 Болалар учун фильм «Оқ ёл» ҳақида қисса».
11.30 «Уорлднет» телекомпаниясининг янгиликлари (АҚШ).
12.00 «Ёшлик ёғдуси».

* * *

17.55 Кўрсатувлар тартиби.
18.00 Янгиликлар.
18.10 «Ромка, Фомка ва Артос». Мультфильм. 3-фильм.
18.30 «Саломат бўлинг!».
19.00 «Ўзбекистон» ахбороти (рус тилида).
19.20 «Элга хизмат». Аҳолига хизмат кўрсатиш борасидаги илғор иш тажрибалари.
20.00 Дунё хабарлари.
20.10 «Сўзана ва чинни буюмлар». Телефильм премьераси.
20.25 «Тановар» рақс ансамбли ижросида «Нодира» спектакли.
21.00 «Ўзбекистон» ахбороти.
21.30 «Жиноят жазосиз қолмайди». Фарғона вилоятида уюшган жиноятчилик ва коррупцияга қарши кураш.
22.15 «Марду майдон». Қашқадарё вилояти.
23.15 «Гугуртга кетиб». Бадиий фильм.
00.45 Эртанги кўрсатувлар тартиби.

● ЎзТВ II

«ТОШКЕНТ»

СТУДИЯСИ КЎРСАТАДИ

18.30 Болалар учун. «Табассум».
19.00 «Шарқ лирикаси». Навоий достонлари.
19.25 «Билим сарчашмалари». Ўзбекистон ва Греция олимларининг ҳамкорлиги.
20.00 «Пульс». Хабарлар.
20.15 «Бу оқшомда».
21.30 «Пульс». Хабарлар.
21.45 Эълонлар. «Кинонигоҳ».

● «ОРБИТА IV»

5.55, 15.20, 18.45, 21.20, 00.35 — Кўрсатувлар тартиби.
6.00 Янгиликлар.
6.35 Эрталабки гимнастика.
6.45 «Тонг».
9.00 Янгиликлар.
9.20 «Тонгги қўшиқ». Мультфильм.
9.35 «Ёлғон дарё». Кўп серияли телевизион бадиий фильм премьераси. 6-серия.
10.25 «Бизнинг мусиқий клуб».
11.05 «...16 ёшгача ва ундан катталар».
11.50 «Матбуот-экспресс».
12.00 Янгиликлар.

Кундузги киноэкспресс

12.20 «Студёнаядаги қишлов». Телевизион бадиий фильм.
13.30 «Қисқа ўйин». Телевизион бадиий фильм.

*

15.00 Янгиликлар (сурдо таржимаси билан).
15.25 «Телемикст».
16.10 «Ён дафтар».
16.15 «Леннеберглик Эмиль». Кўп серияли телевизион бадиий фильм. 13-серия.
16.45 «Тўс-тўполон». Мультфильм.
17.00 «Бизнинг мусиқий клуб».
17.40 «...16 ёшгача ва ундан катталар». Танаффус пайтида (18.00) — Янгиликлар (сурдо таржимаси билан).
18.50 «Ёлғон дарё». Кўп серияли телевизион бадиий фильм премьераси. 6-серия.
19.45 «Рен-ТУ» таништиради...
20.40 Хайрли тун, кичкинтойлар!
20.55 Эълонлар.
21.00 Янгиликлар.
21.25 «Биз йўқотган Россия». Бадиий-публицистик фильм премьераси («Мосфильм»). Телетомошабинлар саволларига фильм муаллифи С. Говорухин жавоб беради.
23.45 «Матбуот-экспресс».
24.00 Янгиликлар.
00.40 Чанғи спорти. Жаҳон чемпионати. Икки кураш. Трамплиндан сакраш. Швециядан кўрсатилади.

● «ДУБЛЬ IV»

РОССИЯ ТЕЛЕВИДЕНИЕСИ

8.25 Ишбилармон кишилар даври.
8.55 «Нота бене» студияси.
9.50 Ишдан бўш пайтингизда.
10.05 Республика мулки. «Қайтиш».
10.25 Концерт.
10.55 «Осойишталик № 9».
11.55 Кундузги сеанс. «Санта-Барбара». Кўп серияли бадиий телефильм. 133-серия.
12.45 Ф. И. Шаляпин ҳақида ҳужжатли фильм.
13.35 «Деҳқонларга таалуқли масала».
14.00 «Гап-гаштакларни қўмсаб».
14.30 «XX аср кадрда ва кадр ортида». Василий Шукшин.
15.30 «Оқ гул» фермаси». «Бизнеснинг шаклланиши» туркумидан телефильм.
16.00 Янгиликлар.
16.15 «Очиқ дунё».
17.00 «М-трест».
17.15 «Колорадода 9 кун».

•

18.00—22.25
ТУРКИЯ ТЕЛЕВИДЕНИЕСИ

•

РОССИЯ ТЕЛЕВИДЕНИЕСИ

22.25 Менинг Ватаним. «Вилоятдан мактублар».
23.20 «Нима учун бизни жаннатдан қувдилар?». Шеърий-мусиқий композиция.

Жума, 19. II

● ЎзТВ I

7.00 «Ўзбекистон» ахбороти.
7.30 «Қалбида қуёш тафти». Телефильм.
8.05 Дунё хабарлари.
8.15 «Мовий тоғлар ёки ҳақиқатдан узоқ воқеа». Бадиий фильм.
9.45 Инглиз тили.
10.15 «Нишона». Жиззахлик ёш шоир ва рассомлар.
11.00 «Уорлднет» телекомпаниясининг янгиликлари (АҚШ).

* * *

17.55 Кўрсатувлар тартиби.
18.00 Янгиликлар.
18.10 «Мультипанорама».
19.00 «Ўзбекистон» ахбороти (рус тилида).
19.20 «Тадбиркор». Республика ишбилармонлари ҳаракати.
19.50 «Шеърият дафтаридан». Ҳусниддин Шарипов.
20.00 Дунё хабарлари.
20.10 «Тошкент» студияси кўрсатади. «Ҳамшаҳарлар».
20.55 Эълонлар.
21.00 «Ўзбекистон» ахбороти.
21.30 Концерт.
22.00 «Мустақиллик иқтисодиёти». Кўрсатувни профессор С. Зайниддинов олиб боради.
23.05 «Дивизия командирининг бир куни». Бадиий фильм.
00.30 Эртанги кўрсатувлар тартиби.

● ЎзТВ II

БИШКЕК КЎРСАТАДИ

18.05 «Доктор Айболит». Мультфильм.
18.25 «Байкем, Эжем жана биз».
18.40 «Энергетика» кўрсатуви.
19.00 Хабарлар.
19.20 «Абалин қандай малчи!».
19.50 Қирғизистон Республикаси Конституцияси лойиҳасини муҳокама қиламиз.
20.50 «Драга». Телефильм.
21.00 Хабарлар.
21.20 «Назар» (билдирувлар, эълонлар).
21.25 «Маакулуу маек».
21.55 «Илим байлаништари чиндалат».

● «ОРБИТА IV»

5.55, 15.20, 18.20, 21.20 — Кўрсатувлар тартиби.
6.00 Янгиликлар.
6.35 Эрталабки гимнастика.
6.45 «Тонг».
9.00 Янгиликлар.
9.20 Мультфильмлар.
9.50 Болалар учун фильм. «Ақл бовар қилмайдиган ҳодиса» («Тожикфильм»).
11.00 «Саёҳатчилар клуби» (сурдо таржимаси билан).
11.50 «Матбуот-экспресс».
12.00 Янгиликлар.
12.20 Америка М. Таратута билан.

Театр шинавандалари,
Сизлар учун!

12.50 К. Чапек. «Макропулос воситаси». Давлат академик Малий театрининг фильм-спектакли.

*

15.00 Янгиликлар (сурдо таржимаси билан).
15.25 «Бридж».
15.50 «Бизнес-класс».
16.05 «Ён дафтар».
16.10 Мультфильмлар.
16.30 Автоспорт. «Юлдузлар пойгаси».
16.50 «Театр+ТВ».
17.50 «Иш».
18.00 Янгиликлар (сурдо таржимаси билан).
18.25 Давлатлараро «Останкино» телеканали «Опера юлдузлари» кўрсатувини таништиради.
18.45 «Инсон ва қонун».
19.15 Америка М. Таратута билан.
19.45 «Мўъжизалар майдони».
20.40 Хайрли тун, кичкинтойлар!
20.55 Эълонлар.
21.00 Янгиликлар.
21.25 «Ҳафтанинг машҳур кишиси».
21.40 «Детективлар клуби»да. «КТВ-1» ҳамда «Франс интернасиональ» канали таништиради. «Териси қалин». Кўп серияли телевизион бадиий фильм премьераси. «Хитойлик» сериалидан (Франция).
23.15 «Матбуот-экспресс».

«ВИД» таништиради:

23.30 «Сиёсий бюро».
00.35 «Музобоз».
01.15 «Автошоу».
01.30 «Обоз» майдончаси». «Мен деярли машҳурман».
Танаффус пайтида (24.00)— Янгиликлар.

● «ДУБЛЬ IV»

РОССИЯ ТЕЛЕВИДЕНИЕСИ

8.25 Ишбилармон кишилар даври.
8.55 Менинг Ватаним. «Вилоятдан мактублар».
9.50 Ишдан бўш пайтингизда. «Диққат, суратга олаяпман».
10.05 Усталар. «Александр Рукавишниковнинг учбурчаги».
10.35 «Оқ қарға».
11.20 «Россиянинг ёш истеъдодлари».
12.10 Кундузги сеанс. «Санта-Барбара». Кўп серияли бадиий телефильм. 134-серия.
13.00 «Деҳқонларга таалуқли масала».
13.25 «Ижица».
13.55 Телебиржа.
14.25 Янгиликлар.
14.40 «Рост» студияси. «Бизнинг «Аралаш-қуралаш».
15.10 Катталар учун мультфильм.
15.20 Чанғи спорти турлари бўйича жаҳон чемпионати. 15 км. Хотин-қизлар. Швециядан олиб кўрсатилади.
16.00 «Катта давра».
16.25 Чанғи спорти турлари бўйича жаҳон чемпионати (давоми).
17.15 Трансросэфир. «Сўнган юлдузми?».
17.45 «Ҳар бир кун байрам».
18.20 Жума кунлари Уолт Дисней. «Тепса-тебранмас». Бадиий фильм. 2-серия.

•

19.15—22.45
ТУРКИЯ ТЕЛЕВИДЕНИЕСИ

•

РОССИЯ ТЕЛЕВИДЕНИЕСИ

22.45 «Қайғунинг бегонаси бўлмайди». Хайрия концерти.
00.25 «Дунё гўзали. Тарих».
00.45 «К-2» таништиради.
01.40 Тунги салон.

Шанба, 20. II

● ЎзТВ I

7.00 «Ассалому алайкум».

•

8.00 Дунё хабарлари.
8.10 «Алифбо сабоқлари».
8.40 «Капитан Врунгелнинг янги саргузаштлари». Бадиий фильм.
9.55 Халқ миллий ўйинлари.
10.25 «Навоийни қўмсаб». Низомий номидаги Тошкент Давлат муаллимлар тайёрлаш институтида навоийхонлик.
11.05 «Тадқиқот ва ҳамкорлик». Ядро физикаси институти ходимларининг чет эликлар билан илмий ҳамкорлиги.
11.45 «Бинокор». Қишлоқ қурилиши тажрибасидан.
12.25 «Яшил чироқ». Кўча ҳаракати қоидалари бўйича мусобақа.
13.25 «Бола бошидан...». Мактабгача тарбия масалалари.
14.05 Тижорат канали. Усмон Юсупов районидаги 24-сонли Автономов номли давлат хўжалиги.

* * *

17.55 Кўрсатувлар тартиби.
18.00 «Лайча, типратикан ва Нико исмли бола». Мультфильм.
18.15 «Умид учқунлари». Ўсмирлар ҳаётидан лавҳалар.
19.00 «Ўзбекистон» ахбороти (рус тилида).
19.20 «Сиҳат-саломатлик». Тибиёт ва иқтисодиёт муаммолари.
19.55 «Куй ва соз соҳиби». Телефильм.
20.10 «Оламга саёҳат». Кинокўрсатув.
21.00 «Туркистон» ахбороти.
21.30 «Маҳобҳорат». Кўп қисмли телевизион бадиий видеофильм (Ҳиндистон). 4-серия.
22.15 «Назм ва наво». Фузулий лирикаси.
23.00 Эртанги кўрсатувлар тартиби.

● ЎзТВ II

17.00 АШГАБАТ КЎРСАТАДИ.

● «ОРБИТА IV»

6.45, 14.55, 21.20, 00.35 — Кўрсатувлар тартиби.
6.50 Эрталабки гимнастика.
7.00 «Матбуот-экспресс».
7.10 «Ишбилармон кишининг шанба тонги».
7.55 Янгиликлар.
8.30 «Спорт-имконият».
9.00 «Марафон-15» — кичкинтойларга.
9.25 «Ўз-ўзингга мадад бер».
9.55 «Шанба кунги дастхат».
10.25 Чанғи спорти. Жаҳон чемпионати. Икки кураш. 15 км. га пойга. Швециядан кўрсатилади.
11.35 Инсон институти.
12.05 «Мусиқий дўкон».
12.35 «Анатолий Тарасов хоккейи». Телефильм премьераси. 2-фильм — «Ишқибозлар» («Экран»).
13.30 «Илҳом манбалари».
14.00 «Демократия ҳақида новеллалар». Телефильм премьераси. 2-фильм. — «Вақт — пул демакдир».
14.30 «Сеними, шошмай тур!». Мультфильм. 1 ва 2-сонлар (25 йиллик юбилейига).
15.00 Янгиликлар.
15.20 «Бошқа ўлчовдаги дунё». Телевизион бадиий фильм премьераси. 1-фильм.
17.00 «Ультра-си». Спорт кўрсатуви.
18.00 «Қизил квадрат».
18.40 «Виктория». Аскар қўшиқлари фестивали.
19.50 «Коламбия пикчерс» таништиради. «Бошпана». Телевизион бадиий фильм премьераси. «Адолат кўчаси» сериалидан (АҚШ).
20.40 Хайрли тун, кичкинтойлар!
20.55 Эълонлар.
21.00 Янгиликлар.
21.25 «Коламбия пикчерс» таништиради. «Қироллик курсисида». Кўп серияли телевизион бадиий фильм премьераси (АҚШ).
22.25 «Матбуот-экспресс».
22.35 «Брейн-ринг».
23.40 Катталар учун мультфильмлар.
24.00 Янгиликлар.
00.40 «Сновидения» тунги канали.

● «ДУБЛЬ IV»

РОССИЯ ТЕЛЕВИДЕНИЕСИ

8.20 «Оламга ўз нигоҳи билан қараш».
8.50 «Чашмалар».

•

9.20—12.40
«ЎЗБЕКИСТОН»
ХАЛҚАРО
ТЕЛЕКАНАЛИ

1. «Ўзбекистон — қадрдон уйим».
2. «Кашфиётлар оламида».
3. «Замандас» (қозоқ тилида).
4. «Йўл четидан бугун ва эртага».

•

РОССИЯ ТЕЛЕВИДЕНИЕСИ

12.40 «Дораэмон». Мультфильм премьераси.
12.55 «Чегарасиз футбол».
13.50 Мульти-пульти.
14.00 «Балет балет...».
14.40 «Омад кулиб боққанда».
15.40 «Катта шаҳар чироқлари». Бадиий фильм.
17.15 Чанғи спорти турлари бўйича жаҳон чемпионати. 30 км. Эркаклар. Швециядан олиб кўрсатилади.

•

19.05—22.25
ТУРКИЯ ТЕЛЕВИДЕНИЕСИ

•

РОССИЯ ТЕЛЕВИДЕНИЕСИ

22.25 «Уруш, урушда». Бадиий фильм.
24.00 Спорт кўрсатуви.
00.05 Россия Федерацияси Олий Кенгашининг сессиясида.

Якшанба, 21. II

● ЎзТВ I

7.00 «Муножот». Фильм-концерт («Ўзбектелефильм»).
7.40 «Академик Пугаченкова». Телефильм.

*

8.00 «Туркистон» ахбороти.
8.30 «Маҳобҳорат». Кўп қисмли телевизион бадиий видеофильм. 4-серия.
9.15 «Қувноқ стартлар». Мактаб ўқувчиларининг спорт ўйинлари.
10.15 «Тошкент» студияси кўрсатади.
11.45 «Инсон ва замин». Қишлоқ меҳнаткашлари учун кўрсатув.
12.45 Тижорат канали. «Олтинга кон Зарафшон».

* * *

17.55 Кўрсатувлар тартиби.
18.00 «Қўнғироқча». Кичкинтойлар ҳаёти.
19.00 «Ўзбекистон» ахбороти (рус тилида).
19.20 «Билиб қўйган яхши».
19.35 «Тилларанг ришталар жозибаси». Телефильм премьераси.
19.50 Мусиқий дақиқалар.
20.00 Жаҳон спорти янгиликлари.
20.10 Телевизион театр. С. Сиёев. «Талваса».
21.00 «Ўзбекистон» ахбороти.
21.30 Жаҳон киноси хазинасидан. «Насриддининг саргузаштлари». Бадиий фильм (рус тилида).
22.45 Эртанги кўрсатувлар тартиби.

● ЎзТВ II

БИШКЕК КЎРСАТАДИ

9.05—12.00 Программада: «Хуш хабарлар», «Балдар студиясинин мейманканасинда», «Жилдиздуу бала», «Бобок, сенин жомогун», «Дидар-шоу». Мультфильм.

* * *

18.05 «Бир томчи». Мультфильм.
18.35 Тижорат канали. Телетомошабинларнинг талабларига биноан концерт (рус тилида).
19.00 Хабарлар.
19.20 «Киномеридиан».
20.40 Қирғизистон Республикаси Конституцияси лойиҳасини муҳокама қиламиз.
21.10 «Киномеридиан». «Аномалия» бадиий фильмининг премьераси.

● «ОРБИТА IV»

6.50, 8.30, 15.45, 22.45, 00.20— Кўрсатувлар тартиби.
6.55 «Руҳни чиниқтириш».
7.55 Янгиликлар.
8.35 Эрталабки гимнастика.
8.45 «Спортлото» тиражи.
9.00 «Марказ».
9.30 «Эрта саҳарлаб». «Денвер — динозаврларнинг энг сўнггиси». Кўп серияли мультфильм премьераси.
10.00 «Ҳозирча ҳаммаси жойида».
10.30 «Марафон-15».
11.20 «Пи» белгиси билан».
12.05 «Қора кўркам от саргузаштлари». Болалар учун кўп серияли телефильм премьераси.
12.30 «Авиакосмик салон».
12.45 «Вазият».

«КТВ-1» ҳамда «Франс интернасиональ» канали таништиради

13.15 «Пиф ва Геркулес». Кўп серияли мультфильм премьераси.
13.25 «Кусто командасининг сувости одиссеяси». Кўп серияли ҳужжатли фильм премьераси.

*

14.15 В. Арафанлов чалади (аккардеон).
14.25 «Ҳунарли хор бўлмайди».
14.30 Чанғи спорти. Жаҳон чемпионати. 5 км. Хотин-қизлар. Швециядан олиб кўрсатилади.
15.30 Янгиликлар.
15.50 «Саёҳатчилар клуби».
16.40 «Панорама». Ҳафталик халқаро кўрсатув.
17.20 Эфирда бевосита мулоқот.
18.00 «Каспер ва унинг дўстлари», «Ҳақиқий ажина овловчилар». Мультфильмлар премьераси.
18.55 Янгиликлар (сурдо таржимаси билан).
19.10 «Қойилмақом еттовлон».
20.10 Ю. Эдлис. «Соялар ўйини». Вл. Маяковский номли Москва академик театри фильм-спектаклининг премьераси.

•

22.00 «Якунлар».
22.50 «Орзулар вокзали». З. Соткилава.
23.50 «Капитан Пронин — майор Пронин набираси». Катталар учун мультфильм.
24.00 Янгиликлар.
00.25 Тунги эфирда «Тонг юлдузи».
01.05 Футбол. «Уэмбли сари йўлда».

● «ДУБЛЬ IV»

РОССИЯ ТЕЛЕВИДЕНИЕСИ

8.20 Миллий баскетбол уюшмасининг баскетбол шарҳи.
8.50 «03» кўрсатуви.
9.20 «Рост» студияси. «Тонлабиринт».
9.50 «Мегаполис».
10.20 «Қонун бўйича сиз қиролсиз». (А. Н. Вертинский).
10.50 «Ати-бати...».
11.20 Телекроссворд. «Муз биржа».
11.50 «Кексайиб қолганда». Бадиий фильм (Япония).

•

13.00—16.25
«ЎЗБЕКИСТОН»
ХАЛҚАРО
ТЕЛЕКАНАЛИ

1. «Бурч» туркумидан. «Жанговар йўллардан». Зебо Ғаниева номли ансамбль ҳақида видеофильм.
2. «Умид» (уйғур тилида).
3. «Безнен мирас» (татар тилида).

•

РОССИЯ ТЕЛЕВИДЕНИЕСИ

16.25 Уолт Диснейнинг сеҳрли олами. «Винни Пухнинг янги саргузаштлари», «Қора плащч».
17.15 «Қарама-қаршиликлар».

•

18.00—20.30
ТУРКИЯ ТЕЛЕВИДЕНИЕСИ

•

РОССИЯ ТЕЛЕВИДЕНИЕСИ

20.30 «Ўгай она Саманишвили». Бадиий фильм.

•

22.00—24.00
ТУРКИЯ ТЕЛЕВИДЕНИЕСИ

Ғурбатға солди чарх мени юз жафо билан, Ёд айла мен ғарибни гоҳе дуо била

«БОБУР УЛ ОЛАМНИ ИСТАР...»

Буюк шоиримиз ва мутафаккир Заҳириддин Муҳаммад Бобур санъат ва санъаткорлар ҳақида ўлмас мерос қолдирганки, у беназир зотнинг фикр-ўйлари бугунги маънавий ҳаётимиз учун ҳам ғоят қадрлидир.

У кишининг мусиқий рисола яратганлиги илмий адабиётдан маълум. Бироқ, афсуски, ҳали тадқиқотчиларимиз томонидан топилмаган бу ноёб асарнинг умумий мазмуни у ёқда турсин, ҳақиқий номи ҳам кейинги вақтларгача маълум эмасди.

Аввало Бобур рисоласининг аслида қандай аталганлиги ҳақида. Рисола ҳақида илмий адабиётларда бирор дурустроқ маълумот йўқлиги ва унинг номи ҳам дарж этиб қолдирилмаганлиги туфайли, бобуршунос олимлар уни баъзан «Илми мусиқи», баъзан эса «Мусиқа илми» номи билан аташарди. Бобурнинг рисоласи билан бевосита танишиб чиққан «Таваҳири мусиқиюн» муаллифи бу китобнинг ҳақиқий номи «Илми мусиқи» ҳам, «Мусиқа илми» ҳам бўлмай, балки «Асрори мусиқа» эканини айтадики, бундан буён Бобур ҳақидаги асарларда асарнинг асл номи билан юритиш имкони вужудга келганлиги ғоят қувончлидир.

Айни вақтда «Таворихи мусиқиюн» («Мусиқалар тарихи») деб номланувчи бу рисола муаллифи Алишер Навоийга замондош бўлган ва ундан кейинроқ яшаб ўтган бир қанча ижодкорлар мусиқа илми ва амалиёти билан қаттиқ шуғулланганликлари ҳақида ғоят қизиқарли маълумотлар қолдирган. Бобур юқорида номи зикр этилган асарида Алишер Навоий туғилган 1441 (ҳижрий 844) йил Хуросонда Шоҳрух ҳукмронлиги даврида бўлиб ўтган мусиқа анжумани ҳақида ва унда қатнашган Мавлоно Соҳиб исмли беназир танбурчининг афсоналарига арзигулик ижро маҳорати ва такрорланмас ўлими тўғрисидаги ҳикоятни келтирган экан. Мавлоно Соҳиб 1441 йилнинг ёзларида Шоҳрух султоннинг шаҳар атрофидаги энг сўлим боғларидан бирида йиғилган санъат шайдолари анжуманига ўзининг инсон қалбларини сеҳрловчи севимли танбури билан боради. Бу даврада йиғилган хонанда ва созандалар ҳам куй ва хонишлар ижро этиб, йиғилганларни мафтун қиладилар. Ниҳоят Мавлоно Соҳиб бир неча куйлар чалиб бериб, тингловчиларни шу қадар сеҳрлайдики, созанданинг ўзи ҳам куйлар сеҳрига ром бўлиб, ижрочиликнинг мислсиз намуналарини кўрсатади. Ниҳоят боғ тўрида ўтирган тинглговчиларнинг асло рад этиб бўлмайдиган талабларига кўра навбат Мавлоно Соҳиб юксак маҳорат билан ижро этадиган «Чўли Ироқ» куйига келди. Бу куй Мавлоно Соҳибга ҳар сафар ҳам қаттиқ таъсир қилар, ижродан сўнг унинг сиҳати шикаст топган пайтлар ҳам бўлган эди. Айниқса бу анжуманга санъат заршунослари тўпланган бўлиб, шунинг учун ҳам Мавлоно Соҳиб ҳар қачонгидан кўра кучлироқ ички дард ва ҳаяжон билан ижро қилади. У бутун вужуди билан «Чўли Ироқ»ни чалар, сарҳовуз бўйидаги ҳушманзара дарахтлардан дарахтларга қўниб куйлар тинглаётган, ўз «чивр-чивр»лари билан созанда ва хонандаларга жўр бўлаётган булбулларнинг бири «Чўли Ироқ» чалинаётганда танбурнинг қулоғи устига қўнди. Булбул танбур таратаётган куй оҳангига мувофиқ ҳазин овоз билан сайрайди. Бора-бора булбул куйнинг дилларни ларзага келтирувчи ўринларига келганда, танбур қулоғини тарк этиб, рўбарўдаги дарахт шоҳига учиб чиқади. У ердан ўзини тўппа-тўғри танбурнинг коса қисмига уриб, худди танбурдан чиқаётган нолалар дардига чидай олмаган одам бошини деворга қайта-қайта ургандек, булбулча бутун вужуди билан танбур косасига ўзини кетма-кет уриб, ерга «тап» этиб тушади. Бу пайтда «Чўли Ироқ»ни тинглаётганларнинг барчаси шундай руҳий аянч ҳолатга тушган эдиларки, булбулга ёрдам бериш ва ердан кўтариб олиш бирор кишининг хаёлига ҳам келмайди. Ниҳоят «Чўли Ироқ» куйи тугайди.

«Чўли Ироқ» куйи тугади, лекин куй тугаганида издиҳом аҳлининг беистисно барчаси беҳуш йиқилган, шу алфозда бир неча соатлаб қолиб кетадилар. Орадан бир қанча вақт ўтгандан сўнг Шоҳруҳнинг мулозимларидан бир неча кишилари султонга муҳим хабарни етказиш учун издиҳом тўпланган боғга етиб келиб, кўз кўрмаган, қулоқ эшитмаган бу воқеанинг шоҳиди бўладилар. Мулозимлар маълум муддат саросимага тушадилар, маълум муддатдан сўнг ўзларига келиб, султон ва унинг атрофидаги кишилар юзларига муздек гулоб сепиб, оғизларига шифобахш шарбатлар томизиб, ўзларига келтирадилар. Аммо Мавлоно Соҳибнинг юраги уришдан тўхтаган, дилларни ром этувчи, сеҳрли куйлар ошиғи булбулча ҳам ҳаёт билан видолашган эди.

Асл санъат ва санъаткорнинг мислсиз қудратини «Асрори мусиқа»да Бобур ана шу тариқа тасвирлаган эканлар.

Маълумки, буюк Ҳиндистон юрти халқ томоша санъатининг қадим бир маскани, бу санъатнинг бир неча турлари: афсунгарлар, раққосалар, илон авровчилар, халқ оғзаки ва халқ амалий санъати макони бўлган. Ўз умрининг кўп қисмини Ҳиндистонда ўтказган Заҳириддин Муҳаммад Бобур, шубҳасиз, халқ санъатининг бу турлари билан қизиққан. Бунга «Бобурнома»да келтирилган мисоллар далил бўла олади. «Бобурнома»да ҳинд халқ ижодиётининг турларидан бири — лўлилар ўйини ҳақида маълумот берилади. Ҳинд лўлиларининг ўзига хос оригинал ўйинлари, уларнинг рақсидаги характерлар батафсил тасвирланади. Мана бир мисол: «Ош тортилғондан сўнг фармон бўлдиким, Ҳиндистонни бозиғирлари келиб, ўйюнларини кўрсатгайлар. Лўлилар келиб ишларини кўрсаттилар. Ҳиндистон лўлилари баъзе ишларе кўрсатурларким, ул вилоятларнинг лўлиларидан кўрилмайдур эди. Ул жумладин бири будурким, етти халқани пешонасига ва икки тизига таъбия қилиб, яна тўрт халқани иккини икки илик бармоғи била ва иккини оёғи бармоғи била тез ва бедаранг эвурадур. Яна бири буким, рафтори товус йўсунлуқ бир илигини ерга қуюб, бир илигини ва икки оёғи била уч халқани тез ва бедаранг эвурадур».

Мусаввирлик санъати тарихида мумтоз ўрин эгаллаган Беҳзод ижоди, миниатюра бобидаги маҳорати бугунги кунда тўла эътироф этилган. Шуни таъкидлаб ўтмоғимиз лозимки Беҳзод ўзидан олдин ўтган Самарқанд, Бухоро, Ҳирот, Шероз бадиий мактабининг усталари сулоласи ижодий тажрибасини ўзида мужассамлаштирибгина қолмай, нафис санъат бобида янгича йўналиш саркори сифатида чиқди.

Бобур Беҳзоднинг мусаввирлик санъатини кузатар экан, Беҳзод ижодининг нафислигини, гўзаллигини эътироф этган. Айни чоғда унинг асарларидаги баъзи бир камчиликларни ҳам кўрсатиб ўтган. Масалан: «Мусаввирлардин Беҳзод эди, мусаввирлик ишини бисёр нозук қилди. Вале соқолсиз элнинг чеҳрасини ёмон очадур. Ғабғабани кўп улуғ тортадур. Соқоллик кишини яхши чеҳрали қўшойлик қиладур». Беҳзоднинг санъат асарлари таъсирида бир неча атоқли мусаввирлар етишиб чиқади. Шундай мусаввирлардан бири Шоҳ Музаффардир. Шоҳ Музаффар Устод Мансурнинг ўғли бўлиб, ёшликдан Алишер Навоий қўлида тарбияланади. Айрим тахминларга кўра, 1481—1482 йилларда туғилиб 1505 йилда 24 ёшида вафот этади. Шоҳ Музаффар қисқа умр кўрган бўлса ҳам, аммо мусаввирлик санъатида сезиларли ўрин қолдирган. Бобур Шоҳ Музаффар ҳақида шундай ёзади: «Яна Шоҳ Музаффар эди, тасвирни кўп нозук қилар эди. Ташъирни худ гузаро нозук қилур эди. Ҳили умр топмади. Яна бир тасნифи бор, ул тасниифи тасаввуфтадур, ёмон эмас, ғолибо агар сўз анинг эмас. Тараққий маҳалида ўқ оламдин борди».

Демак, мусаввир Шоҳ Музаффар нафақат рассомгина эмас, балки тасаввуф илмига доир таснифчи олим ҳам бўлган эканлар.

Бобур халқ ичидан чиққан бастакорлар, шоирлар, мусиқачилар, хонандаларнинг қадрига етганлар. Шу билан бирга санъаткорларнинг энг муҳим фазилатларини улуғлаган. Айниқса, такаббур, бадхулқ, ёқимсиз санъат аҳлини танқид қилган. Бобур назарида санъаткор тингловчини ўзига жалб қила олиши, ҳар бир мухлиснинг юрак-томирларигача бориши керак. Шу ўринда тингловчиларга руҳий озуқа бера олмайдиган, дағал қўшиқ айтувчи хонанда Миржон Самарқандийнинг қўшиқ айтиш услубини кўрсатар экан, бундай зўрма-зўраки қўшиқ айтгандан айтмаган яхшироқ, деган фикрни айтади: «Мунинг бу ўқишидан бириси қулоғини тутамудур, яна бири чиройин читамудур, мирзо жиҳатидин ҳеч ким манъ қила олмайдур».

«Бобурнома»да муаллиф санъаткорларнинг қобилиятини маълум воқеа ва ҳодиса фонида тасвирлайди. Масалан, машҳур машшоқ Ҳусайн Удийнинг соз чалиш маҳоратини маъқуллаган ҳолда, лекин ундаги ноз қилишлик ва сертакаллуфлик каби ҳислатлари борлигини танқид қилади ва Шайбонийнинг унга нисбатан қўллаган жазосини маъқуллайди.

Хуллас, Бобур халқ ижодиёти аҳлларининг маҳорати ҳақида фикр юритар экан, уларнинг ижрочилик маҳоратини кўрсатиш билан бирга, айни чоғда етук санъаткор сифатидаги хизматларини ҳам қайд қилади. Бобур назарида халқ ижодиётининг ҳамма турлари инсонга эстетик завқ ва маънавий озуқа бера олиши керак.

Мирбаҳодир БАДАЛОВ,
А. Қодирий номидаги Тошкент давлат маданият олий билимгоҳининг доценти.

ҒАЗАЛЛАР

Ёғлиғинким, жон била мен хастадурмен зор анга,
Хаста жонлар риштасидиндур магар бир тор анга.

Эврулур бошингғаю гоҳе юзунга юз қўяр,
Бу жиҳатдин от эмиш гулпечу гаҳ гулзор анга.

Бир чамандур саҳниким, бўлғай бинафша сарбасар,
Тевраси гулзордурким, бўлмағай бир хор анга.

Ёғлиғинг токим, юзу кўзунга тегмиш бордурур,
Юз манингдек зору юз минг мен киби бемор анга.

Эй кўнгул, юз пора қилса ёр тиғи, ғам ема,
Лутф этиб гар боғлар ўлса ёғлиғини ёр анга.

Кўнглум истар ёғлиғингни, балки андин бир насим
Етса Бобурға, эрур жон бирла миннатдор анга.

* * *

Ғурбатға солди чарх мени юз жафо била,
Ёд айла мен ғарибни гоҳе дуо била.

Беҳад вафову меҳр санга кўрсатиб эдим,
Сен ҳам соғинғасен мени меҳру вафо била.

Чун қилди мени ул бути Чин зору мубтало,
Ишим менинг қолибтурур энди худо била.

Кўрман фараҳни бир дам агар андин айрумен,
Билман аламни бормен анинг бирла то била.

Ул сарвға карам қилибон еткур, эй сабо,
Бобур ниёзини ер ўпуб хўб адо била.

Заҳириддин Муҳаммад Бобур таваллудининг 510 йиллигига

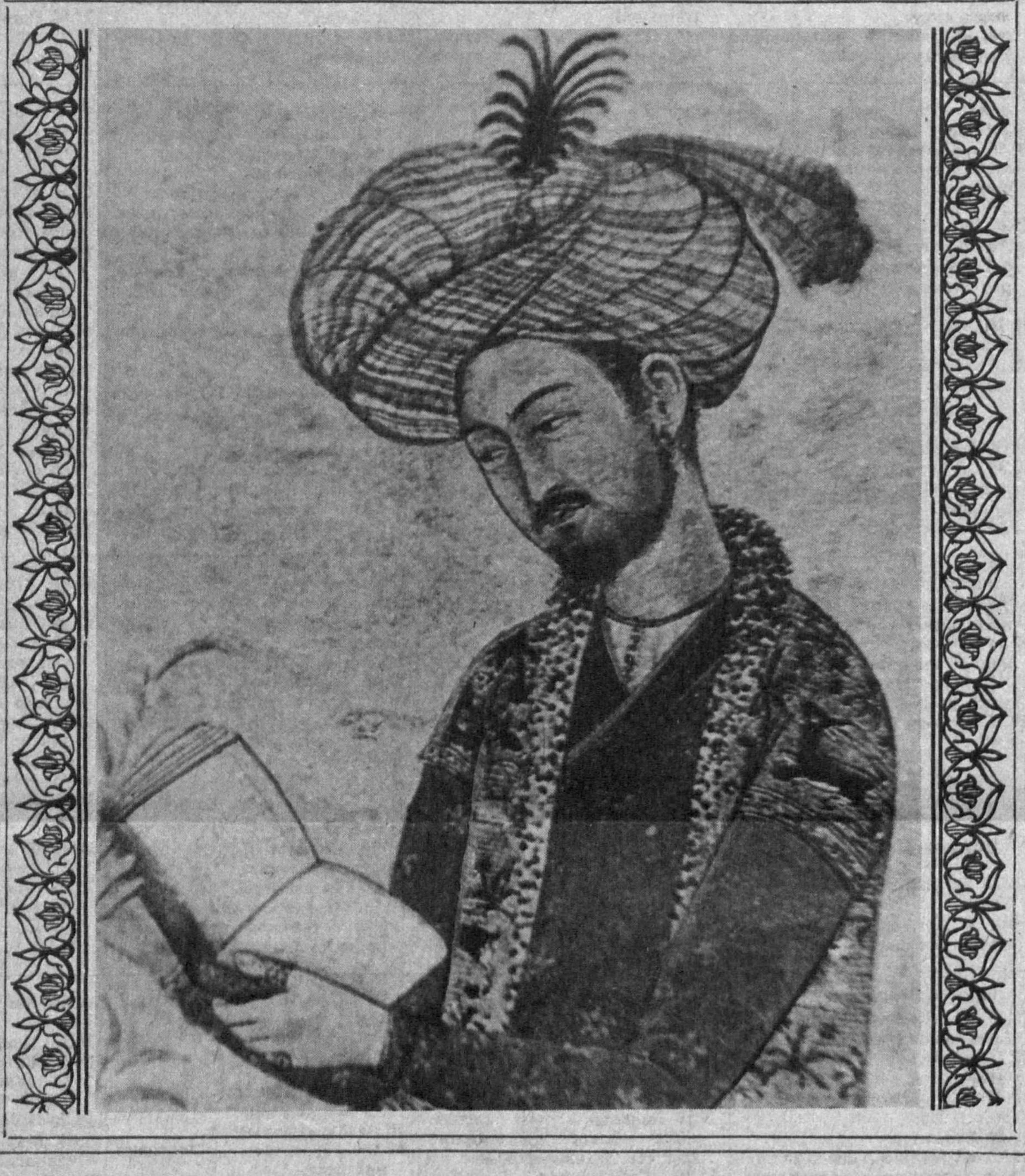

КЎНГЛИМНИ АЛДАМАДИ ЁР

Заҳириддин Муҳаммад Бобур асарлари жаҳон адабиёти дурдоналарига айланди. «Мубаййин», «Рисолайи аруз», «Бобурнома» каби ижод намуналари авлодларни маънавий камолотга, юксакка кўтарувчи улуғ бадиий чашмалар. Соҳир туйғуларга, чуқур фикрларга бой лирикаси шоирни дилларга яқин этгувчи қанотлардир.

Ушбу дилномаларнинг ҳар бирида Бобур қиёфасининг турли қирралари намоён бўлади. У «Бобурнома»да Ватан учун жонини тиккан, бир сўзли, мард, алпомиш келбатли йигит. Ўн икки ёшида тахтга ўлтириб мамлакатни бошқарган чуқур маърифатли, маданиятли шоҳ. Ҳар қандай оғирликлар, қийинчиликлар, мағлубликлар ичидан ҳам умид насимларини сеза олган, унга интилган шижоатли саркарда. Адолат, ҳақиқат қаршисида бағрини кенг эта олган ҳамиятли инсон.

Шоир шеъриятини кузатар эканмиз, назаримизда, шундай бир мавзу борки, ҳар бир асарига томирда оқувчи қондек жон ато этиб туради. Бу **соғинч, соғиниш** туйғусидир. Муҳаббатни соғиниш, яхшиликни, вафо, садоқатни, хиёнатсиз дунёни, ватанни соғиниш...

Инсон дили ёлғизланганда, руҳан яккаланганда соғинч ҳиси пайдо бўлади.

Кўнгул образи мумтоз шеъриятимизда кенг қамровли мавзу. Унинг дардли, туғёнли кечмишлари катта тадқиқотларга манба бўлгулик тимсолдир.

Инсон кўнгли кемтик, ҳамиша нимадандир тўлмайди. Армонлар, изтироблар доим етарли. Баъзан ўйланмай айтилган бир оғиз сўз, кўзни катта очмай ташланган биргина қадам кўнгул мулкимизни вайронага айлантириши ҳеч гап эмас.

Таваллудининг 510 йиллиги нишонланаётган Заҳириддин Муҳаммад Бобур шеъриятида бу дард — кўнгул дарди ўзига хос, янгича талқин топади.

Танимға нечаким назора
қилсанг, доғ кўргайсен,
Кўнгулда, ҳар нечаким
истасанг, озор топқайсен...

Лирик қаҳрамон тани отилган «ўқлару» «тиконлардан» доғларга тўлган. Озору оғриқлардан бағри пажмурда. Замона зарбидин, хиёнату сотқинликлар зардобидин юраги тилкаланган.

Бобур шеърлари ҳаётий, фалсафага, теран фикрларга бой. Уларни мутолаа қилганда улуғ ишқ, кўнгулни ўртагувчи соғинч ва армоннинг изтиробли ҳам ёқимли насимлари дилингга тўлади. Бадиий жиҳатдан янгича ифода тимсолларини кўриб ҳайратланамиз.

Юқоридаги байт ҳам, юзаки қараганда, оддийгина руҳий кечинма изҳоридек туюлади. Аммо, бу мисралар мумтоз адабиётда кенг қўлланган ҳарфий санъатлар билан музайян битилган. «Танимға нечаким назора қилсанг, доғ кўргайсен» сатрида «тан» сўзининг араб имлосида ёзилишига ишора бор. «Тан» сўзида — «те» ва «нун» ҳарфлари устига қўйилган нуқталар задаланган тан ифода моҳиятини чуқурлаштиришга хизмат қилган. «Кўнгулда, ҳар нечаким истасанг, озор топқайсен». «Кўнгул» сўзининг ёзилиш шаклидаги эгилишлар, синиқликлар дилзадалик инкишофини теранроқ акс эттирган.

Қуйидаги мисраларни ўқир эканмиз, кўз ўнгимизда Бобурнинг маҳзун чеҳраси намоён бўлади: Одамлар орасида, такаллуфлар қуршовида шоир юрагига қил сиғмайди. Сохта мулозаматлардан, ёлғончи макр-ҳийлалардан руҳан толиқади. Дардини кимгадир айтгиси, юрагини бўшатгиси келади. Аммо:

Ҳамдард ёри қониким,
бир ғамгусоре қониким,
Абри баҳори қониким,
Бобур киби йиғлай била.

Атрофида одамлар ғужғон. Хизматида не-не ботиру паҳлавон. Аммо шоир қалбида ҳудудсиз изтироб. Кўнглида ёлғизликдан нолаю афғон.

Назаримизда, бу сатрлар шундай руҳий кечинмалар маҳсулидирки, бу кайфият дили пок, самимий, соддаликда тип-тиниқ, ғуборсиз юрак соҳибларининг ҳар биридан кечиши муқаррардур. Баъзан дардингизни ишониб сўйлаётган кимсанинг носамимийлигини, ёлғон-яшиқ сўзларини сезиб қоласизу осмондан ерга қулаб тушгандай бўласиз. Ҳафсалангиз пир бўлиб, жони жаҳонингиз куйиб оғринасиз. Бу ҳолни улуғ халқимиз ҳам «бўйимдай бўй топдиму кўнглимдай кўнгил топа олмадим» дея нақл этганлар.

Худди шунингдек, Бобур мирзо кўнгуллари ҳам ҳамдард тополмай, ғамзадаликда озорланган. Ўзи сингари куйиниб, ўзи сингари йиғлагувчи бир ғамгусорга зор-зор ёнган.

Менинг кўнглумни ҳар
дам оғритиб парвое
қилмайсен,
Сен, эй бедард,
найлайким, кўнгул
дардини билмайсен...

Ҳаётдаги энг катта фожиа бепарволик, лоқайдликдир. Кўп йўқотишларнинг сабабкори — шу. Бундай кимсалар кўнгулни англашга, ундаги меҳр-муҳаббатни авайлаб, ардоқлашга ожиз. Бедардлар ҳамиша дард аҳлини изтиробга солган. Дунёда нияти, мақсади кичиклигидан кўзлари торайган. Улар кўнгул кўзларини кўрмайдилар, кўнгул дардини англамайдилар ва билмайдилар. Бобур мирзо ҳам ёр деб билган, дўст атаган шахсдан юраги ёниб бу мисраларни қоғозга туширган. Ушбу дардчан туйғулар замонлар ўтсада, бизнинг дилимизга қанчалар яқин, қанчалар таниш ва ошно.

Қадим шеъриятимизни кузатар эканмиз, буюк шоири замонларимизнинг кўпи ўз қадрини, ардоғини тополмай куюнганларининг шоҳиди бўламиз. Жумладан, Алишер Навоий ҳазратларининг қуйидаги мисралари замон аҳли нодонлиқларидан зериккан юрак фиғони бўлиб дунёга келган:

Диёрим аҳли бирла ёрдин
бошимга юз меҳнат,
Не тонг, бошим олиб
кетсам қўюб ёру
диёримни...

Бобур назмиётида ҳам худди шундай аҳли диёр ва дўсту ёрдан безиш, қочишга интилиш руҳи устун:

Диёру ёрдин Бобур
жафоу жавр кўп кўрди,
Хуш улким, ёрдин қатъ
айлабон тарки диёр этса...

Умрининг кўп қисмини сарсон-саргардонликда, жаҳонгашталикда ўтказган Бобур жуда аччиқ ҳаётий хулосалар чиқаради:

Бартараф қилғил вафо
истарни элдин, Бобуро,
Ул ғалатдурким, вафо
аҳли жаҳондин кўргамен.

Ўткинчи дунёда олам элидан вафо кўришни, ёруғлик кўришни ўйламай қўя қол. Вафо, садоқат кўришга умидворликнинг ўзи таажжубдир.

Ўз элида дўсту ёрнинг, юртнинг хайрихоҳлигига ташна, бағри бедодлик, жоҳиллик ва разолат оташида қовурилган шоир ўзга диёрларда, мусофирликда, ғарибликда кўнглини англатувчи ҳамдард топишдан умидини узади:

Ғурбат ичра, эй кўнгул,
элдин вафо истарни қўй,
Чун вафосин кўрмадинг
ҳаргиз диёру ёрнинг...

Аммо, юраги улуғ, бағри кенг шоир ҳамиша бировларга яхшилик қилиш илинжида яшади. Шу иштиёқ кўнглига умидворлик бахш этиб турди, кундалик ақидасига айланди:

Бори элга яхшилиғ
қилғилки, мундин
яхши йўқ,
Ким дегайлар, даҳр аро
қолди фалондин яхшилиғ.

Хўш, шоири замонларимиз ҳозир ҳақиқий қадр-қимматини топдими? Бизлар уларнинг боқий руҳлари олдида қарздор эмасмизми? Ашъорларини жон-жонимизга сингдириб, авлодлар кўнглига, руҳига иштиёқ уруғларини эка оляпмизми?!

Бобур шеърияти — улуғ дарё. Мен айтган фикрлар бир томчи, холос. Бу назмий жавоҳирларни асрлар давомида неча-неча авлодлар ўргансалар ҳам туганмасдир. Аксинча, йиллардан йилларга тиниқлашиб, биз кўрмаган, кўрсакда англамаган, тушуниб етмаган қирралари равшан тортиб бораверади.

Азизлар, бу шеъриятни ардоқлаб ўрганинг! Армонли оҳанглари сир-синоатини англашга интилинг.

Иқболой АДИЗОВА,
филология фанлари номзоди.

ХАЛҚ СЎЗИ
НАРОДНОЕ СЛОВО
ТЕЛЕФОНЛАР:
маълумот учун 33-07-48;
эълонлар бўлими 32-09-25.
Индекс: 64608.

МУАССИСЛАР:
Ўзбекистон Республикаси
Олий Кенгаши Раёсати
ва Ўзбекистон Республикаси
Вазирлар маҳкамаси.

Бош муҳаррир Анвар ЖЎРАБОЕВ.

МАНЗИЛИМИЗ:
700000, ГСП
Тошкент шаҳри,
Ленинград кўчаси, 19-уй.

Таҳририятга ҳажми 7 қоғоздан ошган материаллар қабул қилинмайди. Фойдаланилмаган мақолаларга ёзма жавоб қайтарилмайди.

Ўзбекистон Республикаси «Шарқ» нашриёт-матбаа концернининг босмахонаси. Босишга топшириш вақти 21.00. Босишга топширилди: 21.45. Буюртма Г—85. Тираж 104593. 1 2 3 4 5 6